

LA DELINQÜÈNCIA JUVENIL

Causes, prevenció i legislació.

TREBALL DE RECERCA

Èrica Carrasco Nadal

Tutor: Aureli Álvarez

2n de Batxillerat C

Curs 2020-2021

Institut Pere Alsius i Torrent

Banyoles, 5 d'octubre de 2020

AGRAÏMENTS

Primer de tot, vull agrair al meu tutor de treball de recerca, l'Aureli Álvarez, per haver confiat en les meves idees. També vull donar-li gràcies per haver-me assessorat, donat suport i, paral·lelament, haver set crític quan ha estat necessari.

Agraeixo profundament la col·laboració dels professionals entrevistats. Sense ells no hauria pogut dur a terme aquest treball de recerca.

També, voldria nombrar a aquelles persones que desinteressadament m'han ajudat a contactar amb alguns dels professionals. Gràcies Mercè Segarra, Jordi Matamala i Anna Pulido.

M'agradaria donar les gràcies a la professora d'economia Sònia González, que va ajudar-me a realitzar les enquestes i em va donar savis consells.

Altrament, també vull agrair a l'Anna Dilme, per haver-me proporcionat un espai on treballar i, sobretot, per ajudar-me, animar-me i creure en la meva vàlua.

Per acabar, vull donar gràcies a la meva família, en Xavier, l'Aitor, als meus pares Francisco i Assumpció, als meus avis Mercè i Jordi i, a la meva germana Alba, per haver estat al meu costat i fer que el camí fos més planer.

SÍNTESI

Resumen

Este trabajo de investigación tiene como objetivo principal determinar el origen de las conductas delictivas en menores. Su propósito también es conocer la prevención que se realiza en este ámbito y saber si realmente es eficiente. Asimismo se busca indagar sobre la estructura y la funcionalidad del sistema penal juvenil.

Para poder progresar y resolver los objetivos, se han efectuado entrevistas a seis expertos en jóvenes y justicia juvenil. Cabe decir que previamente se había realizado una búsqueda bibliográfica para poder contextualizar la problemática. También se han utilizado datos cuantitativos del Instituto Nacional de Estadística para conocer la magnitud de la delincuencia juvenil.

Con la investigación se ha podido evidenciar que la delincuencia juvenil tiene un origen multicausal. Por otro lado, al analizar el sistema en profundidad, se han encontrado algunas deficiencias tanto en el campo de la prevención como en el legislativo.

Finalmente, se exponen los principales factores de riesgo y de protección que favorecen a las conductas transgresoras. Además se presentan posibles mejoras aplicables a la prevención y a la legislación.

Abstract

The main objective of this research project is to determine the origin of criminal behavior in minors. Its purpose is also to know the prevention that is carried out in this area and know if it is really efficient. Additionally, to investigate about the structure and functionality of the juvenile penal system.

In order to progress and resolve the objectives, interviews have been done with six experts in youngsters and juvenile justice. It should be said that a bibliographic research had previously been carried out to contextualize the problem. In addition, quantitative data from the National Institute of Statistics have been used to determine the magnitude of juvenile delinquency.

The investigation has shown that juvenile delinquency has a multi-causal origin. On the other hand, when analyzing the system in depth, some deficiencies have been found both in the prevention field and in the legislative one.

Finally, the risk and protective factors that favor transgressive behavior are exposed. Furthermore, possible improvements applicable to prevention and legislation are presented.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	1
2. MARC TEÒRIC	3
2.1 El control social	3
2.2 Delinqüència infantil	3
2.3 Delinqüència juvenil	4
2.4 Justícia juvenil a Europa.....	4
2.4.1 Marc legal i mesures que contempla la legislació a Espanya	5
2.4.2 Competències de la Generalitat de Catalunya en l'àmbit de justícia juvenil ..	7
2.5 Tipologia de delictes i magnitud dels menors condemnats segons les variables d'edat i gènere	7
2.6 Els factors de risc i de protecció: la base dels programes preventius	9
2.6.1 Factor de risc	9
2.6.2 Factor de protecció	13
2.6.3 Classificació dels factors de risc i de protecció per al comportament delictiu segons Edwards, Schoenwald, Henggeler i Strother (2001)	13
2.6.4 Diferent exposició i afectació dels factors de risc i dels factors de protecció segons el gènere	14
2.7 Actuacions preventives en l'àmbit individual, escolar, comunitari i familiar	15
2.8 Tractaments per delinqüents juvenils a Espanya.....	16
2.9 Els canvis en la trajectòria delictiva durant la transició de l'adolescència a l'edat adulta explicats segons les teories estàtiques, dinàmiques i psicosocials	17
3. METODOLOGIA.....	19
4. RESULTATS.....	21
4.1 Inici i desenvolupament de la delinqüència.....	21
4.2 La família: factor de risc o de protecció clau degut a la seva gran capacitat d'influència	24
4.3 L'escola: un factor essencial en la prevenció de les conductes delictives.....	25
4.4 L'entorn: actua com a risc amb altres factors	26

4.5 Els factors individuals: factors claus i enllaçats amb tots els altres factors	27
4.6 El gènere: es pot considerar un factor de risc o de protecció?.....	28
4.7 La rellevància i límits dels factors de risc i de protecció.....	29
4.8 La prevenció: adequada o ineficaç?	29
4.9 L'edat de responsabilitat penal juvenil. Límits apropiats?	31
4.10 El sistema judicial de menors. Llei més punitiva o educativa?	32
5. CONCLUSIONS	34
BIBLIOGRAFIA	37
ANNEXES.....	40

ÍNDIX D'IL·LUSTRACIONS

Figura 1. Principals delictes penals pels que van ser condemnats els menors l'any 2018	8
Figura 2. Menors condemnats per edat i gènere l'any 2018	9
Figura 3. Model del triple risc delictiu	10
Figura 4. Factors individuals de risc per a la conducta antisocial.....	11
Figura 5. Factors socials de risc per a la conducta antisocial	12
Figura 6. Factors ambientals de risc per a la conducta antisocial	13
Figura 7. Classificació dels factors de risc i de protecció.....	14
Figura 8. Tipologia de carreres delictives.....	18
Figura 9. Detinguts a Catalunya del 2015-2019 per edats	21
Figura 10. Lloc de treball i funcions dels experts	42
Figura 11. Saps que és un acte "fora de la legalitat"/delicte? (robatori, vandalisme...).....	47
Figura 12. Creus que algun cop has comès algun acte "fora de la legalitat"?	47
Figura 13. Per què?.....	47
Figura 14. Creus que el consell d'un adult (familiar o professional) hauria evitat que ho acabessis fent?	48
Figura 15. Per què?.....	48
Figura 16. Coneixes o tens algun amic que hagi delinquit?	48
Figura 17. Com creus que es podria evitar que els joves delinqueixin?.....	49
Figura 18. Penses que les xerrades de violència, drogues i delictes, tal com estan estructurades, són útils?	49
Figura 19. Creus que des de petits es fa prou per evitar que els joves delinqueixin? ..	49
Figura 20. Creus que en créixer i madurar els joves que han comès o acostumen a cometre delictes canviaran la seva actitud?.....	50
Figura 21. Quina edat tens?	50

1. INTRODUCCIÓ

La delinqüència juvenil suposa un problema de màxima preocupació social i política a Catalunya i a Espanya. Des de principis de segle, aquest tipus de delinqüència ha augmentat considerablement i, a més, ha esdevingut més violenta. Tanmateix, encara hi ha molt de desconeixement sobre l'evolució i tendència de les conductes infractores en joves. (Molina, Gutiérrez, Alberola, Boró, 2009) No obstant això, està comprovat que existeixen condicions de caràcter personal i social que afavoreixen a la delinqüència. No podem parlar de causes precises, però sí de factors de risc i de protecció que fan que un jove tingui més o menys risc de delinquir. Amb aquesta investigació em proposo indagar sobre els factors de risc i de protecció, ja que són essencials per fer una bona prevenció i arribar fins a l'arrel de la problemàtica.

Personalment, he decidit escollir aquest tema perquè tinc un gran interès per l'àmbit de justícia, de fet, en el futur vull cursar els estudis universitaris de Dret amb ADE. En un inici, pensava realitzar el treball des d'una vessant més judicial, però llavors em vaig adonar que el més important era tractar el tema des d'un punt de vista social i, així, mostrar tot allò que hi ha darrera d'una persona etiquetada com a delinqüent. Amb aquest treball busco conscienciar a la població que la delinqüència juvenil és un aspecte de responsabilitat compartida, entre la família, els amics, els educadors, els mitjans de comunicació i, també, és una qüestió individual, de ser autocrític i créixer amb responsabilitat. Així doncs, cal un esforç conjunt de la societat i no només dels joves.

El tema té una gran rellevància social. Quan parlem de delinqüència juvenil, sovint oblidem la idea de que l'adolescència és una etapa d'experimentació, en què els joves comencen a construir la seva pròpia identitat i sistema de valors. Igual que la ciència aquesta etapa d'aprenentatge es basa en el mètode d'assaig i error. Malauradament, tot això no es té en compte i, quan un jove infringeix la llei, directament és etiquetat de delinqüent. Aquesta marginació per part de la comunitat, només serveix per condicionar al menor i promoure la seva trajectòria delictiva. Per això, s'ha de tenir present l'assaig i error, i oferir ajuda, suport i recursos a aquests joves, a fi que en el futur puguin ser ciutadans actius amb unes condicions de vida dignes.

El meu objectiu amb aquest treball és investigar sobre els factors de risc i de protecció que afavoreixen a la transgressió de conductes antisocials. A la vegada, també tinc com a objectiu esbrinar si a Espanya s'estan realitzant prou esforços en el camp de la prevenció,

si existeixen prou recursos i si són realment eficaços. Per últim, veig essencial indagar sobre la legislació des de dos vessants: la primera considerant l'edat de responsabilitat penal juvenil a Espanya i esbrinar si és apropiada; la segona, tractant el funcionament del sistema de justícia.

Per la construcció del marc teòric he realitzat una recerca bibliogràfica a partir de llibres i articles del Google Acadèmic. Pel que fa al treball de camp he fet entrevistes a diferents experts en joves i en la delinqüència. Inicialment, també vaig realitzar enquestes a joves d'entre tretze i divuit anys, però no van resultar satisfactòries per determinar els meus objectius. Per efectuar algunes de les entrevistes m'he trobat amb algunes dificultats. En el cas de la psicòloga del centre educatiu de Montilivi i el cap de la Unitat Central de Menors, prèviament, l'entrevista va haver de ser supervisada pel director del centre i la Direcció General de la Policia, respectivament. A més, per entrevistar al cap de la Unitat Central de Menors vaig haver de presentar un certificat del meu institut i un compromís d'ús de dades per fins únicament acadèmics.

El treball consta de sis parts. En la primera s'exposa el marc teòric de l'objecte d'investigació, s'hi explica la delinqüència infantil i la delinqüència juvenil, es parla de la diversitat en les legislacions europees i, en profunditat, de la legislació espanyola. Per últim, s'exposen els factors de risc i de protecció, també, les intervencions preventives i de tractament. En el segon apartat, presento el disseny metodològic que he utilitzat per arribar als resultats de l'estudi. En una tercera part, mostro els resultats de la investigació. En el següent apartat arribo a les conclusions. Més endavant, mostro les referències bibliogràfiques. I, en el darrer apartat, els annexos (convé destacar que hi he adjuntat un petit glossari).

2. MARC TEÒRIC

En aquest apartat, presento la delinqüència juvenil. Especifico sobre la legislació, els factors de risc i de protecció, i les intervencions realitzades amb menors vulnerables o infractors.

2.1 El control social

Al llarg del temps, les societats han creat un seguit de normes per tal de regular la convivència entre els seus membres. Aquest conjunt de regles indiquen allò que està permès i el que no. Els individus les coneixen i saben que si traspassen aquests límits, els serà aplicada una sanció.

Els mecanismes que una comunitat té per evitar les conductes delictives són: el control social preventiu, que afavoreix a la reproducció de les normes mitjançant la por a l'exclusió social i al càstig; el control social sancionador, que corregeix les actituds delictives un cop ja s'han produït.

A Espanya, el Codi Penal és qui defineix les conductes de singular gravetat i castiga les més intolerables. Així, el concepte delinqüència engloba aquell conjunt d'actes que s'exclouen d'allò que entenem com a norma social establerta (Bernabé, 2001).

2.2 Delinqüència infantil

El concepte de delinqüència infantil engloba a aquells menors d'entre catorze a disset anys que han comès un delicte, però segons el que estableix l'article 3 de la Llei 5/2000¹, no són responsables penalment. Abans de l'aprovació de la Llei 5/2000 l'edat mínima de responsabilitat penal juvenil era als dotze anys. Aquest increment es va realitzar per tres raons: els delictes comesos per menors de catorze anys són poc greus; molt escassos; se'ls pot donar una resposta, igualment adequada, en el context familiar i administratiu de la Protecció de la Infància.

Tanmateix, Benitez, Molina i Jiménez (2006) consideren que els infractors que comencen a delinquir a una edat primerenca són els que pitjor pronòstic tenen i, per tant, necessiten una intervenció més intensiva i immediata. Qüestionen la decisió del legislador, ja que creuen que no va valorar el fet que la capacitat, competències i potencialitats de la xarxa

---

¹ Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal de menors.

de Protecció no són suficients per atendre les necessitats d'aquest col·lectiu i, sobretot, a les dels menors d'inici precoç.

2.3 Delinqüència juvenil

El tret característic de la delinqüència juvenil és que l'infractor/a és menor d'edat. Constitueix un problema de màxima preocupació en les societats modernes. Sovint, aquesta angoixa sembla tan sols un recurs propagandístic en temps d'eleccions, ja que les polítiques econòmiques i d'investigació solen estar més orientades a àmbits més rendibles a curt termini (Fernández, 1993). Tot i això, és un dels àmbits delictius sobre el qual es realitzen més estudis, s'adopten més iniciatives legals i intervencions preventives (Illescas, 2017).

Convé destacar, que la delinqüència juvenil no acostuma a tenir continuïtat en el temps, ja que l'adolescència és un període vital en el qual es realitzen molts errors i, per tant, resulta part de l'experiència de créixer. No obstant això, en una minoria dels casos aquestes conductes persisteixen al llarg de la vida (Larrauri, 2015).

Un estudi realitzat pel Centre d'investigació Criminològica ens ajudarà a entendre la magnitud del problema. Molina *et al.* (2009) van avaluar a 3077 menors d'entre catorze i divuit anys. Amb l'estudi, es va poder concloure que els joves acostumen a incórrer el seu primer delicte entre els tretze i catorze anys. Les pràctiques més habituals són: descarregar-se música il·legalment per internet, consumir alcohol i participar en baralles. Per contra, menys d'un 5% dels menors confessen haver comès delictes més greus (robatoris, vandalisme, venda de drogues...). Altrament, l'estudi reflecteix la incidència de delictes en funció del sexe. En general, les noies perpetuen menys delictes que els nois, a excepció del consum d'alcohol i cànnabis, i dels robatoris en botigues, que són delictes que acostumen a tenir més incidència en el sexe femení.

2.4 Justícia juvenil a Europa

A la majoria d'Estats europeus, l'edat de responsabilitat penal juvenil se situa als catorze anys, és a dir, a partir d'aquest moment el jove infractor és susceptible a entrar al sistema de justícia juvenil. No obstant això, hi ha països on la responsabilitat penal s'inicia entre els vuit i deu anys, tals com a Xipre, Grècia, Suïssa i Regne Unit. Contràriament, hi ha països on se situa en un moment més tardà. A Escòcia i Portugal l'edat de responsabilitat penal

és els setze anys. D'altra banda, a Malta un jove no és responsable penalment fins als divuit anys.

Igualment, l'edat penal en què es pot començar aplicar la llei adulta és molt heterogènia. En general, entre els divuit i vint-i-un anys. Tanmateix, legislacions com la de Finlàndia, Noruega, Dinamarca, Islàndia i Lituània estableixen que a partir dels catorze o quinze anys els joves poden ser jutjats com adults. Ans al contrari, a Alemanya i Àustria permeten que els joves d'entre divuit i vint anys siguin jutjats amb el sistema de justícia juvenil (Redondo, Martínez, 2013).

A Europa coexisteixen dos sistemes de justícia juvenil. Un és més dur i punitiu. Permet aplicar als majors de setze anys mesures de llarga durada i, inclús, la llei penal adulta. L'altre, és un sistema amb mesures de menor durada, orientades a la resocialització i educació del menor. Espanya pren una posició intermèdia entre ambdós sistemes (Killias *et al.* 2012).

Tanmateix, Loeber, Farrington i Illescas (2011) defensen que, en alguns casos, els joves de fins a vint-i-cinc anys puguin ser jutjats en el context de justícia juvenil. Consideren que el fet que un jove hagi assolit la majoria d'edat, pot tenir una rellevància relativa pel que fa a la modalitat d'actuació, juvenil o adulta. Argumenten que, com bé s'ha comprovat, molts infractors juvenils abandonen la seva carrera delictiva entre els divuit i vint anys, per tant, el fet que puguin ser condemnats durament per la justícia criminal, més que promoure el final de la seva activitat delictiva, el dificulten i, fins i tot, poden arribar a perllongar-lo.

2.4.1 Marc legal i mesures que contempla la legislació a Espanya

La Llei de responsabilitat penal del menor (Llei 5/2000) regula la responsabilitat jurídica dels menors d'entre catorze i divuit anys a Espanya. Es tracta d'una llei amb una doble funció: sancionadora i educativa. A diferència dels adults, als menors no se'ls imposa penes, sinó mesures correctives. Cal dir, que el jutge contempla la seva situació social, familiar, educativa i psicològica alhora de determinar la mesura més apropiada (Faci, Pérez, Villansante, Valverde, 2000). Les principals mesures que es poden imposar a un menor, contemplades en l'article 7, són:

1. Internament en règim tancat. Els joves sotmesos a aquesta mesura residiran en un centre de menors. Allà hi realitzaran totes les activitats formatives, educatives,

- laborals i d'oci convenients. L'objectiu d'aquests centres és que el menor aprengui les competències socials necessàries per ser membre d'una comunitat.
2. Internament en règim semiobert. En aquest tipus de programa els menors residiran en un centre, tanmateix podran realitzar algunes de les activitats establertes a l'exterior.
  3. Internament en règim obert. Els menors sotmesos a aquesta mesura efectuaran totes les activitats del projecte educatiu en els serveis normalitzats de l'entorn. El centre serà la residència habitual.
  4. Tractament ambulatori. Les persones a qui se'ls hi apliqui aquesta mesura hauran d'assistir a un centre designat, amb la periodicitat requerida i seguir les pautes fixades pel tractament de l'anomalia, alteració psíquica, addicció o alteració en la percepció.
  5. Assistència a un centre de dia. Els joves sotmesos a aquesta mesura residiran en el seu domicili habitual i hauran d'assistir a un centre, plenament integrat en la comunitat, a realitzar activitats de suport, educatives, formatives, laborals o d'oci.
  6. Permanència de cap de setmana. S'obliga el menor a estar en el seu domicili o en un centre fins a un màxim de trenta-sis hores entre la tarda-nit dels divendres i la nit del diumenge.
  7. Llibertat vigilada. Implica el seguiment de l'activitat del menor i la seva assistència a l'escola, centre de formació professional o lloc de treball. A més, s'obliga a seguir les pautes socioeducatives que assenyali l'entitat pública o professional d'acord amb el programa aprovat pel Jutge. La persona vigilada també queda obligada a mantenir entrevistes periòdiques amb el professional/s que exerceixin el seu tutelatge.
  8. Prohibició d'aproximar-se o comunicar-se amb la víctima o amb els familiars o altres persones que el Jutge dictamini. Impedeix a la persona apropar-se a ells en qualsevol lloc on es trobin, domicili, centre docent, llocs de treball o qualsevol lloc freqüentat per ells.
  9. Convivència amb una altra persona, família o grup educatiu. El jove sotmès a aquesta mesura ha de conviure durant un període de temps amb una persona, família o grup educatiu adequadament seleccionats per orientar el seu procés de socialització.
  10. Prestacions en benefici de la comunitat. La persona sotmesa a aquesta mesura, que no es podrà imposar sense el seu consentiment, ha de realitzar les activitats no retribuïdes que se li indiquin, d'interès social o en benefici de persones en situació de precarietat.

11. Realització de tasques socioeducatives. El menor ha de realitzar, sense internament ni llibertat vigilada, activitats específiques de contingut educatiu, encaminades a facilitar-li el desenvolupament de la seva competència social.
12. Amonestació. Acte de reprensió del jove per part del Jutge de Menors. S'intenta conscienciar a l'individu de la gravetat dels fets comesos i les conseqüències negatives que han tingut o podien haver tingut.
13. Privació del permís de conduir ciclomotors i vehicles de motor o privació de les llicències administratives per a la caça o per a l'ús de qualsevol classe d'arma. Aquesta mesura podrà imposar-se quan el delicte s'hagi comès utilitzant un ciclomotor, un vehicle de motor, o una arma.
14. Inhabilitació absoluta. Privació de tots els honors, feines i càrrecs públics durant el temps que duri la mesura.

2.4.2 Competències de la Generalitat de Catalunya en l'àmbit de justícia juvenil

Segons l'article 166.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006, les competències de la Generalitat en justícia juvenil són²:

- Dirigir, organitzar i gestionar els equips que fan les funcions d'assessorament tècnic i de mediació, d'acord amb les necessitats de les fiscalies i jutjats de menors.
- Dirigir, organitzar i gestionar els serveis i els programes necessaris per a efectuar correctament les mesures dictades pels jutjats de menors.
- Elaborar i aplicar projectes destinats a donar suport als processos individuals de reinserció en què poden trobar-se els menors i els joves que hagin complert les mesures concertades pels jutjats de menors.
- Fer-se càrrec de les funcions de supervisió i coordinació general de totes les institucions públiques o privades, quan actuïn dins l'àmbit de la Llei Orgànica 5/2000.
- Investigar sobre la delinqüència i la inadaptació social juvenil i difondre'n estudis.

2.5 Tipologia de delictes i magnitud dels menors condemnats segons les variables d'edat i gènere

Pel que fa a dades oficials de l'INE, l'any 2018 es van registrar 24.340 infraccions. Un 27,5% foren delictes de lesions, un 19,7% foren robatoris i un 13,8% foren furts. De manera

---

² FONT: <https://www.parlament.cat/document/cataleg/47945.pdf>

més extensa, a la taula següent es mostren les principals infraccions comeses pels menors a Espanya l'any 2018.

Figura 1. Principals delictes penals pels que van ser condemnats els menors l'any 2018

	Menors condemnats	
		% dels delictes
Delictes totals	24.340	
Lesions	6.698	27,52
Delictes sexuals	244	1
Contra la llibertat (amenaces, coaccions...)	2.274	9,34
Delictes de tortura i contra la integritat moral	1630	6,7
Robatoris	4.802	19,73
Sostracció de vehicles	425	1,75
Furts	3.349	13,76
Danys	1233	5,1
Contra l'ordre públic (atemptats contra l'autoritat, desobediència...)	827	3,4
Contra la seguretat viària	982	4,03
Contra la salut pública (tràfic de drogues)	222	0,91
Resta	1654	6,8

FONT: INE, <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=26028#!tabs-grafico>

Com podem veure, la major part dels delictes són contra la propietat: furts, robatoris, sostracció de vehicles i danys. Aquests representen el 40,34% del total.

Els delictes greus contra persones, tals com lesions, delictes sexuals... representen el 28,52% de les condemnes.

També són rellevants els delictes contra la llibertat (representen un 9,34%) i els delictes contra la seguretat viària (un 4,03% del total).

Per últim, a la figura 2 trobem el nombre de menors condemnats segons les variables d'edat i gènere.

Figura 2. Menors condemnats per edat i gènere l'any 2018

Edat	Dones	Homes	Total
14	681	1.899	2.580
15	729	2.351	3.080
16	794	3.119	3.913
17	707	3.384	4.091
Total	2.911	10.753	13.664

FONT: INE, <https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=25721#!tabs-tabla>

Novament, es constata una major participació delictiva per part dels homes (el 78,6% dels menors condemnats van ser nois i només el 21,4% dels condemnats van ser noies).

És important assenyalar que el grup de disset anys practica quasi el doble d'infraccions que els joves de catorze anys.

2.6 Els factors de risc i de protecció: la base dels programes preventius

En les últimes dècades, s'ha vist necessari posar èmfasi en el camp de la prevenció. Per això, ha resultat de vital importància l'estudi dels factors de risc i de protecció, que han permès establir els objectius de les intervencions i, també, poder detectar els grups d'alt risc i vulnerabilitat (Bergman, Andershed, 2009).

2.6.1 Factor de risc

Es considera un factor de risc aquell atribut o característica personal, condició situacional o context ambiental que incrementa la probabilitat d'implicació en activitats delictives i el nivell de transició en aquestes (Vilariño, Amado i Alves, 2013). Trobem tres tipus de risc: l'estàtic, que és un factor de risc que mai es podrà canviar, per exemple, haver estat víctima de violència en la infància; el risc dinàmic, que es pot canviar espontàniament dins de l'individu o com a efecte d'una intervenció, tals com els hàbits antisocials o les addicions; el risc parcialment modificable, que es pot manipular i així canviar la probabilitat de resultat, com entrenar l'empatia o millorar l'autocontrol (Bonta, Andrews, 2016).

Per últim, quan parlem de factor de risc hem de tenir clar que poden estar presents o no en un cas, però quan un factor és present, és més probable que el jove delinqueixi, dit d'una altra manera, la presència d'un factor de risc no assegura que el menor hagi de delinquir i,

contràriament, l'absència no garanteix que el jove no pugui iniciar-se en el món de la delinqüència (Illescas, Pueyo, 2007).

2.6.1.1 Classificació dels factors de risc segons el model del triple risc delictiu

En aquest punt exposarem la classificació dels diferents riscos segons el model del triple risc delictiu desenvolupat per Redondo, Martínez, Pueyo (2012). La seva proposta agrupa els factors en tres categories: els factors individuals, els socials i els ambientals. Els riscos personals o factors individuals són aquelles característiques del jove, innates o adquirides, com per exemple traumatismes, alta impulsivitat, dependència de les drogues, etc. Els factors socials i econòmics són riscos que experimenten els subjectes i que retarden el seu procés de socialització, per exemple: la pobresa, els conflictes greus en la família, l'abandonament escolar, els barris deteriorats, etc. Per últim, els factors ambientals són aquells que tempten a l'individu, tals com víctimes desprotegides o àrees urbanes degradades.

Figura 3. Model del triple risc delictiu

FONT: (Illescas, 2008)

A continuació exposarem la classificació completa dels factors de risc segons el model del triple risc delictiu. En la figura 4 presentarem els factors de risc individuals, en la figura 5 els factors socials i en la figura 6 els factors ambientals.

Figura 4. Factors individuals de risc per a la conducta antisocial

Genètica/Constitució
Característiques neuroendocrines i psicofisiològiques en els homes. Característiques biològiques, hereditàries i problemes relacionats amb l'embaràs que hagin generat problemes en el fetus.
Personalitat
Tendència a buscar experiències i sensacions inusuals per pal·liar l'avorriment Insensibilitat respecte al patiment dels altres. Tendència a l'agressivitat interpersonal. Tendència a mentir usualment. Exposició a danys personals a fi d'obtenir beneficis. Impulsivitat. Baixa tolerància a la frustració. Esquizofrènia.
Conducta
Tendència a participar en baralles des de l'edat infantil. Propensió a dominar a altres persones mitjançant la intimidació i l'agressió. Consum d'alcohol i drogues de forma habitual. Conducta addictiva (Ex.: joc d'atzar). Inestabilitat laboral a causa de la insatisfacció a la majoria de feines.
Coneixement
Poc valor a l'educació i no interès per formar-se. No aspiracions laborals. Incapacitat d'actuar per possibles beneficis futurs. Tendència a atribuir les causes de les pròpies conductes i problemes a factors externs. Rebel·lió respecte a les figures d'autoritat. Baixa autoestima.
Intel·ligència
Dèficit d'intel·ligència (també l'emocional). Dificultats per a l'aprenentatge. Falta de disciplina. Problemes per modificar la conducta després de rebre un càstig.

FONT: (Illescas, 2017)

Figura 5. Factors socials de risc per a la conducta antisocial

Barri
Barris de baix nivell econòmic. Barris on conviuen diferents ètnies, cultures i religions. Barris amb alta disponibilitat de drogues i armes. Barris amb alta concentració d'atur. Alta densitat de població. Inestabilitat/mobilitat residencial. Dèficit de control social en zones urbanes. Desvinculació social d'activitats educatives, d'oci, etc.
Família
Baixos ingressos familiars/dependència social: pares malalts, mare adolescent, etc. Famílies monoparentals. Criança inapropiada. Abandonament, rebuig per part dels progenitors. Famílies nombroses. Nens adoptats. Alcoholisme/drogoaddicció dels pares. Trastorns mentals d'algun dels membres de la família. Conflictes entre pares i fills. Pares delinqüents.
Escola
Fracàs escolar. Absentisme escolar. Falta de disciplina. Abandonament de l'ensenyament secundari obligatori.
Amics
Pocs amics. Amics delinqüents. Exposició a violència greu. Pertinença a una banda juvenil.

FONT: (Illescas, 2017)

Figura 6. Factors ambientals de risc per a la conducta antisocial

Per a delictes violents
Factors sociobiològics: trobar-se amb estranys, defensa de l'aliment, etc. Insult o provocació. Locals d'oci sense vigilància. Espais públics (per a la violència a desconeguts) i espais privats (per a la violència a coneguts). Carrers poc il·luminats. Persones desprotegides.
Per delictes contra la propietat
Propietats descuidades, desprotegides o abandonades. També les solitàries o apartades. Propietats de gran valor econòmic exposades. (Ex.: Un <i>porche</i> aparcat al carrer) Propietats de valor simbòlic o col·leccionables (obres d'art, objectes històrics, etc). Blocs de pisos sense vigilància. Establiments comercials. Proximitat a barris d'alta densitat delictiva o escassament il·luminats. Turistes amb aparença de portar diners o propietats de valor (Ex.: càmera). Zones turístiques i de joc. Llocs sense control.

FONT: (Illescas, 2017)

2.6.2 Factor de protecció

Es considera factor de protecció aquell atribut o característica personal, condició situacional o context ambiental que impedeix, disminueix o atenua la probabilitat d'implicació en activitats delictives i el nivell de transició en aquestes (Vilariño *et al.* 2013).

2.6.3 Classificació dels factors de risc i de protecció per al comportament delictiu segons Edwards, Schoenwald, Henggeler i Strother (2001)

Edwards *et al.* (2001) consideren que existeixen una sèrie de factors de risc i de protecció als quals se'ls hi ha de dedicar especial atenció alhora d'orientar i elaborar les intervencions. A continuació us els exposarem:

Figura 7. Classificació dels factors de risc i de protecció

Context	Factors de risc	Factors de protecció
Individual	Escassa habilitat verbal. Actituds favorables a la conducta antisocial. Simptomatologia patològica. Intencions hostils.	Intel·ligència. Ser primogènit. Temperament senzill. Actituds pro socials. Habilitats per resoldre els problemes.
Familiar	Falta de supervisió. Disciplina inefectiva. Falta d'harmonia familiar. Pares amb problemes (abús de drogues, trastorns mentals, delinqüència).	Vinculació amb els pares. Ambient familiar de suport. Harmonia entre els pares.
Amics	Amics antisocials. Escasses habilitats socials. Pocs amics pro socials.	Vincles amb amics pro socials.
Escola	Baix rendiment. Abandonament. Dèbil vinculació a l'educació. Característiques negatives a l'escola, com falta d'estructura i ambient caòtic.	Vinculació amb l'escola.
Veïns i comunitat	Mobilitat freqüent (canvi de barri, ciutat...) Baix suport comunitari. Subcultura delictiva.	Participació en activitats comunitàries. Xarxes de suport.

FONT: (Illescas, 2017)

2.6.4 Diferent exposició i afectació dels factors de risc i dels factors de protecció segons el gènere

Com ja s'ha dit anteriorment, la xifra de delictes comesos per noies és molt inferior al dels nois. Gutiérrez, Montañés, Alberola, Montañés (2009) van explicar aquest fenomen a partir d'un estudi realitzat a 642 adolescents escolaritzats. Els resultats de la investigació foren que les noies acostumaven a comptar amb més factors de protecció que els nois, per

exemple, estaven sotmeses a una major supervisió paterna, mostraven més interès per seguir estudiant, presentaven un mètode de resolució de problemes més comunicatiu i pacífic, etc.

Contràriament, altres investigacions han determinat que aquest fenomen es pot deure a una diferent afectació dels factors de risc. Chamberlain i Red (1994); Farrington i Painter (2004); Morash et al. (2015) asseguren que és més probable que les noies infractores procedeixin de famílies conflictives, que hagin experimentat ruptures familiars traumàtiques, que hagin estat víctimes d'abusos sexuals, que els seus pares o germans siguin delinqüents, que tinguin problemes greus d'addiccions i que es relacionin amb amics o parelles antisocials.

Tanmateix, trobem autors com De Vogel i Nicholls (2016) o Howell (2003) que refuten la idea que els factors de risc puguin afectar diferent en funció del gènere.

2.7 Actuacions preventives en l'àmbit individual, escolar, comunitari i familiar

El millor mètode de prevenció de la delinqüència és aquell que s'orienta a evitar que els joves comencin a cometre delictes, que la conducta persisteixi i que acabin consolidant una carrera delictiva.

El comportament antisocial dels joves té un origen multicausal, per aquest motiu s'han creat una sèrie de programes adreçats a evitar que els factors de risc puguin incidir en el desenvolupament infantil.

En primer lloc farem esment als programes infantils individualitzats. Són aplicats directament als infants exposats a factors de risc. Bàsicament, s'orienten a millorar la capacitat d'autocontrol de l'individu. S'ha comprovat que a partir d'aquesta mesura preventiva a part de millorar la capacitat de control del jove també s'aconsegueix que les seves conductes delictives decreixin.

En segon lloc farem referència a les intervencions escolars i comunitàries. Convé recalcar que algunes d'aquestes intervencions han aconseguit disminuir el comportament delictiu dels adolescents, no obstant això s'ignoren les intervencions que resulten més efectives.

En darrer lloc parlarem dels plans d'intervenció familiar. S'ha de tenir en compte que les dinàmiques familiars influeixen significativament en els problemes de conducta del jove, per tant els plans familiars han d'estar adreçats a millorar-les. Aquest programa de

prevenció es basa en tres teràpies: la funcional, que orienta als membres de la família per tal que desenvolupin nous comportaments no problemàtics; l'estructural, que consisteix en canviar l'organització i estructura de la família; i la teràpia multisistèmica, que interpreta que els problemes de conducta són deguts a la generació de transicions problemàtiques entre diferents sistemes interrelacionats. L'objectiu d'aquesta teràpia es millorar les interaccions entre el sistema individual, el familiar, l'extrafamiliar i el d'amistats (Illescas, 2017).

2.8 Tractaments per delinqüents juvenils a Espanya

Actualment, a l'Estat Espanyol hi ha diferents programes enfocats al tractament de delinqüents juvenils (Illescas, 2017).

En primer lloc, parlarem dels programes genèrics per delinqüents:

1. Programa de pensament pro social. Programa dirigit al tractament de l'autocontrol, del pensament autocrític, de les habilitats socials i les habilitats de resolució de problemes interpersonals, del pensament creatiu, del raonament crític, a la millora de la perspectiva social, la millora de valors i el maneig emocional. Es realitzen dotze sessions de dues hores.
2. Programa de desenvolupament personal i competencial social. Tractament enfocat al creixement personal i social del menor. S'intervé en tres àrees diferents: l'individual, la familiar i la comunitària. S'efectuen tres sessions setmanals d'una hora i mitja de durada.
3. Taller d'habilitats socials. Teràpia adreçada a menors usuaris de Centres de Dia amb deficiències en l'àmbit normatiu, en les relacions interpersonals, en l'autoestima, en la comunicació, en la resolució de problemes, en l'autocontrol i l'educació de valors. Durada segons les necessitats que presenta el menor.
4. Educació en valors. Tractament dirigit a joves usuaris de Centres de Dia per promoure els valors de convivència i de desenvolupament personal. L'extensió del tractament és adaptable.
5. Programa central de tractament educatiu i terapèutic per menors infractors. Es practica de forma grupal i, també, es realitzen sessions individuals de reforç. Principalment, s'intenta millora els hàbits agressius i la capacitat d'autocontrol de l'individu. Són necessàries trenta-tres sessions d'una duració mínima setmanal d'una hora i mitja.

6. Intervenció terapèutica amb delinqüents juvenils. Programa d'intervenció genèrica per a delinqüents violents i consumidors de substàncies tòxiques. Té com a objectiu consolidar l'entorn familiar i facilitar el retorn a la comunitat.

En segon lloc, esmentarem els programes dirigits a infraccions específiques:

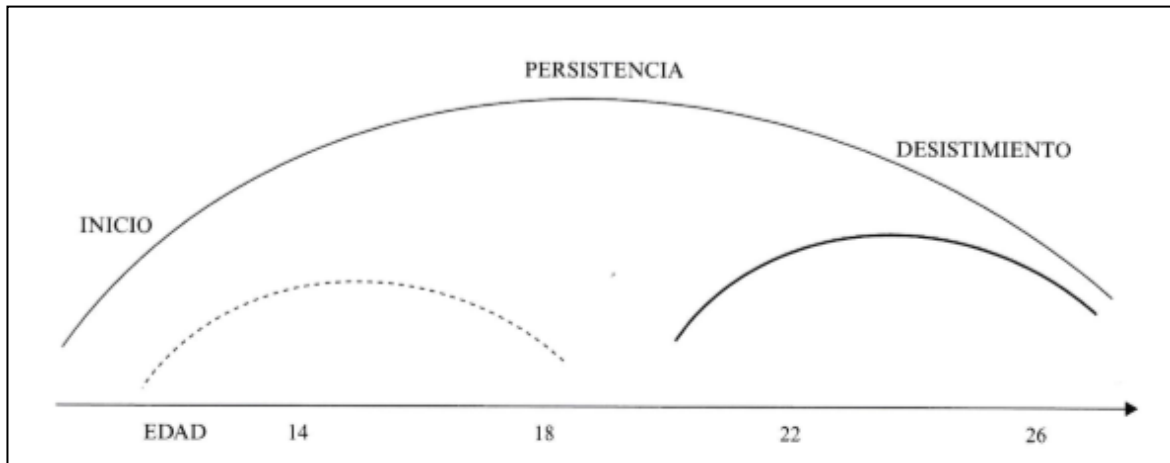
1. Programa educatiu i terapèutic per agressors sexuals juvenils. La teràpia es realitza de manera individual i grupal. El programa s'enfoca a la disminució del risc de reincidència sexual. La durada total és de setanta-cinc hores.
2. Tractament educatiu i terapèutic per a maltractadors en l'àmbit familiar. S'intervé en tres àmbits: els joves, els seus pares i el nucli familiar. Es realitzen setze sessions amb el menor, vuit amb els pares i set en el nucli familiar.
3. Programa de prevenció indicada. Adreçat a joves que consumeixen estupefaents. Pren com a objectiu prevenir el consum de substàncies del menor. En aquest tractament es treballen els factors individuals i els grupals. A més, es realitzen tallers formatius. El programa consta de catorze sessions d'intervenció motivacional i vint-i-vuit sessions d'intervenció terapèutica-educativa.
4. Programa de prevenció de consum de drogues. S'imparteix als usuaris de Centres de Dia per treballar els factors que protegeixen al jove del consum problemàtic de substàncies. La durada és indeterminada.
5. Programa d'educació i seguretat viària. Es dirigeix a menors usuaris de Centres de Dia que hagin estat implicats en conductes infractores contra la Seguretat Viària. La durada del tractament és adaptable a les necessitats del jove.

2.9 Els canvis en la trajectòria delictiva durant la transició de l'adolescència a l'edat adulta explicats segons les teories estàtiques, dinàmiques i psicosocials

Durant la transició de l'adolescència a l'edat adulta es produeixen grans canvis en la trajectòria vital de les persones. En aquesta època la majoria de joves acostuma a canviar la seva carrera delictiva: uns comencen a realitzar més actes delictius, altres els disminueixen, i uns pocs tot just la comencen. La següent imatge il·lustra els tres tipus de carreres delictives esmentades. La corba superior i més extensa simbolitza els delinqüents de major risc i continuïtat. La corba inferior discontinua correspon a aquells joves que cometes delictes únicament en l'etapa adolescent. La corba inferior continua representa als individus que inicien la seva carrera delictiva en un moment tardà.

Figura 8. Tipologia de carreres delictives.

FONT: Illescas (2017, p.43)

Existeixen diferents teories criminològiques que intenten comprendre i explicar aquestes transicions de l'adolescència a l'edat adulta. A continuació explicarem les teories estàtiques, les teories dinàmiques i les teories psicosocials (Thornberry, Giordano, Uggen, Matsuda, Masten, Bulten, Illescas, 2013).

Les teories estàtiques interpreten que els factors causals de la conducta delictiva i la seva evolució al llarg del temps depenen de les característiques individuals (impulsivitat, cerca de sensacions...) i, que un canvi del comportament delictiu només pot ser el resultat del procés maduratiu associat a l'edat. Per exemple, autors com Moffitt (2003) assenyalen que amb l'edat és més probable que els individus intentin satisfer les seves necessitats des d'un punt de vista pro social i, conseqüentment, abandonin la seva carrera delictiva.

D'altra banda, les teories dinàmiques consideren que els comportaments pro socials i antisocials no estan preestablerts, sinó que varien i evolucionen al llarg de la vida a causa de diferents influències. Segons aquest model, la continuïtat de la conducta delictiva depèn de tres factors: la permanència, o no, dels factors que van donar lloc a l'inici delictiu; els efectes negatius que es poden haver desenvolupat en l'entorn de la persona, tals com un augment dels vincles amb amics antisocials i de les actituds delictives. Així doncs, aquesta teoria postula que perquè la persona abandoni el camp delictiu és imprescindible que disminueixin les influències negatives i que l'individu pugui restaurar un model de vida convencional: relació de parella satisfactòria, millorar la seva formació, etc.

Per acabar, trobem les teories psicosocials. Aquesta teoria intenta comprendre la continuïtat delictiva o bé el canvi de comportament a partir dels elements subjectius de les experiències vitals. Aquestes experiències inclouen els processos cognitius i emocionals, els problemes d'identitat i la capacitat de les persones per prendre decisions.

3. METODOLOGIA

La present investigació l'he realitzat a partir d'una doble aplicació metodològica, qualitativa i quantitativa. D'una banda, he efectuat una recerca bibliogràfica per elaborar el marc teòric, d'altra banda, he utilitzat tècniques qualitatives, com l'entrevista, i quantitatives, com l'anàlisi de dades extretes de l'Institut Nacional d'Estadística, per entendre la magnitud de la problemàtica i determinar els resultats que exposo més endavant. L'objectiu de la investigació és entendre perquè una persona pot acabar delinquent, conèixer els factors de risc i de protecció, comprovar si la prevenció que s'està realitzant és realment eficaç i, per últim, debatre sobre l'edat de responsabilitat penal juvenil i la doble funcionalitat, punitiva i educativa, del sistema judicial juvenil.

La recerca bibliogràfica ha resultat clau per poder conèixer en profunditat la delinqüència juvenil i situar la qüestió que s'ha investigat. Per arribar a les fonts d'informació he utilitzat el Google Acadèmic. També, he treballat amb llibres i revistes de criminologia, psicologia i educació.³

En un principi, el treball de camp s'havia de dividir en dues parts. D'una banda, les entrevistes a professionals del sector. D'altra banda, una enquesta a joves d'entre tretze a divuit anys. La idea de les enquestes responia a complementar les aportacions dels experts, però els resultats no van ser satisfactoris. Les preguntes estaven ben plantejades, la mostra era de 352 persones, però el fet que els participants no haguessin estat processats per justícia juvenil va acabar influenciant més del que s'esperava. Un bon exemple d'això és la resposta que van donar la majoria de joves a la pregunta 3. Els enquestats atribuïen la transgressió de delictes a factors com la diversió i, no tenien en compte factors més profunds, com el vincle afectiu familiar, l'educació, l'autoestima, etc. Per tot això, he decidit utilitzar únicament les entrevistes a experts, ja que són l'eina més

---

³ Destaco la *Revista española de investigación criminológica* i els llibres *Delictes i penes*, de Lina Anguera, *Evaluación y tratamiento de delincuentes* de Santiago Redondo i *Introducción a la criminología y al sistema penal* d'Elena Larrauri.

eficaç per descobrir, tractar i especificar sobre els objectius de la recerca. No obstant això, en l'annex 4 podreu trobar el guió de l'enquesta i a l'annex 5 els resultats.

Les entrevistes s'han fet a sis professionals d'institucions i serveis distints. Les persones entrevistades són: el cap de la Unitat Central de Menors; un tècnic del servei de Medi Obert; una psicòloga del centre educatiu de Montilivi; un advocat especialista en menors; una psicopedagoga en àmbit educatiu; un educador social encarregat de realitzar les polítiques de joventut al Pla de l'Estany.⁴

L'entrevista consta de catorze preguntes de diferents temàtiques. A la primera qüestió es pregunta sobre les funcions del professional i els serveis que s'ofereixen en el seu centre de treball. Seguidament, hi ha un bloc de set preguntes sobre els factors de risc i de protecció. Llavors, un petit bloc sobre la prevenció i alguns fenòmens que s'observen en delinqüència juvenil. Per últim, hi ha un bloc on es tracta el tema legislatiu. A l'annex 3 podeu trobar el guió de l'entrevista. És important mencionar que totes les entrevistes han estat enregistrades i, posteriorment, s'han transcrit de manera detallada.

Per acabar, s'ha efectuat un procés de selecció de la informació més rellevant.

---

⁴ A l'annex 2 trobareu més informació dels diferents professionals, el seu centre de treball i les seves funcions.

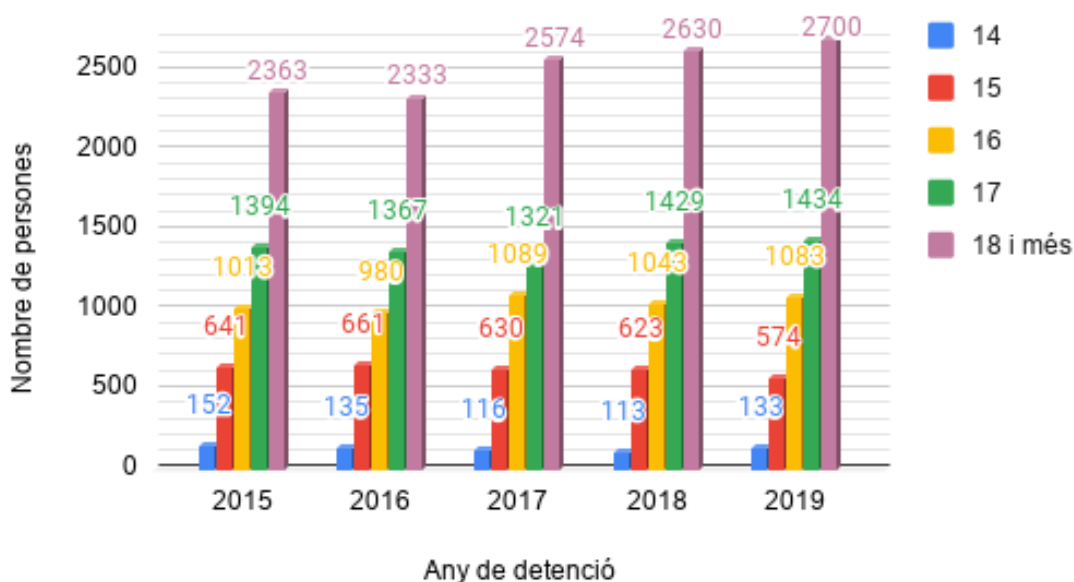
4. RESULTATS

A continuació exposo els resultats de la recerca, els quals responen als meus objectius inicials.

4.1 Inici i desenvolupament de la delinqüència

L'adolescència és un període on els joves comencen a iniciar la conducta infractora. Com bé podeu observar en el següent gràfic, al llarg dels anys, s'ha detectat un increment molt elevat dels delictes en la franja dels catorze als disset anys.

Figura 9. Detinguts a Catalunya del 2015-2019 per edats

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

L'adolescència és una etapa on el jove comença a adquirir més autonomia, tant en l'àmbit familiar com escolar. Els experts vinculen l'augment tan pronunciat de delictes a aquesta nova situació de desprotecció, tal com il·lustren les següents afirmacions:

Crec que l'increment de delictes comesos per joves segons l'edat s'explica a partir de l'experiència de créixer. Si ens hi fixem el "boom" es produeix en el moment en què els pares treuen la supervisió paterna i els joves passen a tenir molta més autonomia. Llavors la reconducció de la conducta s'acostuma a produir en el moment en què el jove creix, estableix noves relacions pro socials i disminueixen les influències negatives, fa un canvi en la manera de satisfer les seves necessitats,

millora la seva formació... dit d'una altra manera, quan el jove restaura una model de vida convencional (tècnic de Medi Obert).

Dels dotze als setze anys els joves es troben en un entorn protegit, que és l'institut. Si detectem alguna cosa, comencem a treballar en xarxa amb l'objectiu de millorar la situació d'aquesta persona. Ara bé, una vegada el jove surt del sistema educatiu no té cap mena de suport i, si sumem altres factors, per exemple, no tenir un projecte de vida, una situació econòmica difícil... ens adonem d'on sorgeix aquest increment tan elevat (psicopedagoga).

Als catorze anys un jove es troba sota mecanismes de control parental més estrictes que als disset, ja que en aquesta etapa de transició de la infantesa a l'edat adulta el jove comença a rebutjar cada cop més la supervisió paterna, es rebel·la i adquireix més capacitat d'autonomia. Tot això fa que als disset anys existeixin més probabilitats de cometre conductes antisocials que als catorze (cap de la Unitat Central de Menors).

És important adonar-se que la problemàtica no sorgeix d'un dia per l'altre, i que, segurament, el jove que comet delictes amb disset anys ja havia mostrat comportaments de risc a una edat primerenca i, fins i tot, podia haver comès infraccions penals. Per tant, dur a terme una bona prevenció i realitzar un bon treball educatiu amb els menors de risc pot ser clau. Veiem un relat d'entrevista que ens ho il·lustra:

Segurament, el jove que comet delictes amb disset anys ja en cometia en el passat, potser d'una altra magnitud i, per això, mai havien arribat a ser detectats, però del que estic segur és que una actitud delictiva no apareix d'un dia per l'altre (educador social).

El fet de ser jove sembla un factor rellevant a l'hora de pensar en l'inici de la conducta infractora i les seves causes. Tanmateix, això no implica que el fet de ser jove es pugui considerar un factor de risc. Ara bé, algunes característiques associades a la poca maduresa personal dels joves poden afavorir a la transgressió de conductes antisocials. Així ens ho diuen dos dels entrevistats:

El fet de ser jove no és un risc, de fet la majoria de joves no delinqueixen, però sí que és cert que els menors acostumen a tenir poca tolerància a la frustració, no

tenen uns valors clarament definits i, en general, són bastant influenciables. Tot això, sumat a altres factors, per exemple el fet de tenir un entorn poc proper alhora de socialitzar-te d'una manera normal o estar influenciat per un cert tipus de conductes i replicar-les, entre d'altres, poden fer augmentar les probabilitats de què un jove delinqueixi (cap de la Unitat Central de Menors).

El fet de ser jove mai pot ser un factor de risc que pot afavorir als comportaments delictius. La joventut és una etapa evolutiva de la persona. La Justícia Juvenil es centra en un petit grupet de població que delinqueix durant aquesta etapa de la vida (tècnic de Medi Obert).

En general, l'adolescència és una etapa d'experimentació, de buscar límits i noves experiències, de trobar una identitat i de saber qui soc o no soc. Això, explica que els professionals del sector assenyalin que sovint en créixer i madurar el comportament delictiu dels joves acostuma a desistir.

Per mi els factors que poden fer canviar l'actitud delictiva d'un jove són: La intervenció que s'ha fet des de mossos, serveis socials i des dels instituts; El treball amb la família; La maduresa i el canvi personal, és a dir, el fet de què el jove sigui capaç de pensar amb les conseqüències, que creixi amb responsabilitat i autonomia; La creació d'un projecte (psicopedagoga).

Principalment, la maduració personal del jove. També és important que hagin creat un projecte de vida i que sentin que algú confia amb ells i, alhora, els atura si és necessari (tècnic de Medi Obert).

D'altres, consideren que és de vital importància la millora de l'entorn familiar i d'amistats. Sense la millora d'aquests dos components essencials pot resultar molt difícil l'abandonament de la carrera delictiva pel jove. Vegem-ho en paraules d'un dels entrevistats:

Perquè pugui haver-hi un canvi el més important és que hi hagi un bon entorn familiar i d'amistats. Els entorns negatius fan que et mantinguis en aquest "modus vivendi", els entorns positius són els que fan sortir-te'n. També resulta molt important el treball pedagògic que s'hagi pogut fer amb el jove (cap de la Unitat Central de Menors).

Per evidenciar el que s'acaba d'exposar un dels experts ens va assenyalar que, al llarg de la seva experiència, en comptades ocasions ha vist com un jove ha pogut reconduir la seva conducta sense que el seu entorn hagi experimentat una millora general.

Crec que els que han pogut canviar, majoritàriament, són aquells joves que han tingut una mala experiència i han sabut recapacitar. Normalment, els que no són capaços de reconduir la seva conducta són aquells que es troben en un entorn totalment perdut (advocat).

4.2 La família: factor de risc o de protecció clau degut a la seva gran capacitat d'influència

La família pot actuar com un element de risc o de protecció. Si la família ajuda, col·labora, decideix conjuntament, es comunica i estableix límits, actua com a protecció per l'individu. Així doncs, la família actua com a factor clau perquè és la que infon valors, la que educa i la que té una capacitat d'influència més àmplia. La manera criar als fills i el vincle paternofilial podrà actuar com a factor de protecció o risc.

En moltes ocasions la família actua de forma danyosa, pot exposar, enfonsar o sobreprotegir, per mi cap d'aquestes actuacions s'ajusta al que es pot entendre com equilibri pel jove. Per contra, la família que sap posar límits i dir no actua com a factor de protecció. L'absència de límits condueix a conductes transgressores. La família té un paper fonamental (cap de la Unitat Central de Menors).

Malgrat això, moltes vegades deixar tota la responsabilitat en la família és complicat, ja que, sovint, no sap que el seu fill ha començat a realitzar actes delictius o bé no entén el perquè i no sap com actuar. Com diu la cita:

Al llarg de la meva experiència he observat que hi ha molts pares que no s'impliquen en la conducta del jove ni abans ni després que aquest entri a justícia juvenil i, els que sí que són pares implicats molt sovint el tema els desborda (advocat).

Així doncs, la delinqüència és un tema de responsabilitat compartida, entre la família, l'escola, els mitjans de comunicació, etc.

La delinqüència i la seva prevenció és un tema de responsabilitat compartida, com ja he dit, els pares tenen un paper fonamental en la socialització dels seus fills, també és responsabilitat del sistema escolar i dels mitjans de comunicació, de la televisió, dels videojocs. Malauradament, alguns d'aquests agents, en moltes ocasions, actuen com a un bombardeig de conductes agressives (cap de la Unitat Central de Menors).

És una qüestió de responsabilitat social, és feina de pares, d'avis, de professors... dels adults de la societat. Una qüestió d'ensenyar, d'educar i d'estimar degudament als més joves. I també és responsabilitat dels mateixos joves, que han d'autoanalitzar-se i preguntar-se el motiu de la seva conducta, què els aporta realment... en general, feina de tothom! (educador social).

4.3 L'escola: un factor essencial en la prevenció de les conductes delictives

L'escola és un factor de risc o de protecció que pot ser determinant. Al llarg de les entrevistes, els diferents professionals han recalcat que l'escola és un factor molt important per evitar la conducta infractora dels joves. A part de ser un lloc on s'aprenen coneixements és un lloc on es dona suport al jove i se l'educa emocionalment. Ho veiem il·lustrat amb la cita:

Considero que l'escola és un factor de protecció. Els professionals de l'ensenyament vetllen perquè qualsevol jove tingui accés a l'educació i així pugui optar a un treball "digne", a una educació que li permeti ser un ciutadà actiu i poder participar en les decisions de la comunitat. Això no impedeix que dins l'entorn escolar, a vegades, es produeixin situacions en què algun alumne pugui ser més vulnerable (situacions d'assetjament escolar, per exemple) (educador social).

Tot i això, els entrevistats han coincidit que a l'escola a vegades es dona massa importància als coneixements teòrics i s'abandona una mica aquesta part tan necessària. Com diu l'entrevistada:

Des de l'escola realitzem diferents intervencions per prevenir la delinqüència. (...)No obstant això, penso que hi ha molts temes que no estem preparats per fer-los front, ja que encara hi ha un gran desconeixement. D'altra banda, hi ha hagut professors que només han volgut veure la part acadèmica, però cada vegada més, els

professors tenen una visió més àmplia de l'alumne que tenen davant i entenen que és alumne, adolescent, fill i, per tant, és amic i, tot això, forma part de la mateixa persona. En Segon lloc, fem atencions individuals als alumnes amb més risc (psicopedagoga).

L'escola també és un factor molt rellevant, ja que aquell jove que presenta un compromís amb l'escolarització i té un projecte de vida, sovint, presenta menys risc d'endinsar-se en el món de la delinqüència, mentre el jove que ha fracassat escolarment i no presenta cap projecte de vida es troba en una situació de risc important.

Si el jove ha estat capaç de superar el període escolar amb èxit, aconseguint la titulació, sense repetir cap curs, tenim un factor de protecció, en cas contrari si el jove presenta un rendiment escolar baix trobem un factor de risc. D'altra banda, si el jove es mostra compromès amb l'activitat escolar/laboral, amb una assistència correcta, sense faltes d'assistència ni problemes, tenim un factor de protecció important (tècnic de Medi Obert).

4.4 L'entorn: actua com a risc amb altres factors

L'entorn és un factor que pot resultar determinant quan va unit a altres factors de risc. Un entorn desfavorable perjudica a l'individu i acaba deixant-lo més vulnerable.

L'entorn pot ser un factor de risc molt important quan va unit a altres factors. Per exemple, formar part d'una banda juvenil és un risc d'entorn. Si unim aquest risc a una mala relació familiar, una difícil situació econòmica... podem dir que aquell jove es troba en una situació d'alt perill (cap de la Unitat Central de Menors).

Sobre el factor entorn, un dels experts va manifestar la necessitat d'invertir més en prevencions comunitàries, ja que sinó qualsevol intervenció que es pugui realitzar des de justícia no tindrà cap validesa en el moment en què el jove torni al seu entorn natural. Vegem-ho a la cita:

Crec que caldrien més recursos, però no destinats a justícia juvenil, sinó a serveis socials. En conjunt, crec que seria important que hi hagués més suport a les famílies vulnerables i als barris degradats, sinó quan el jove torna a aquest context, la intervenció que s'hagi pogut fer des dels jutjats no serveix de res (advocat).

4.5 Els factors individuals: factors claus i enllaçats amb tots els altres factors

Cada individu és diferent, té una història personal i unes habilitats distintes. A grans trets podem dir que aquells joves que tinguin una millor educació emocional, un bon suport familiar, un estil de vida saludable, amb habilitats comunicatives i una major capacitat d'autocontrol es trobaran en una situació de protecció. Per contra el jove que no tingui aquests factors protectors de la personalitat tindrà més probabilitats de presentar conductes antisocials. Poden ser factors de risc, els trastorns mentals, la impulsivitat, els problemes de control d'ira i el consum de tòxics, etc. Així ens ho diuen els entrevistats:

Parlant des de la meva experiència, he observat que els principals factors individuals que potencien el risc són: el consum de substàncies estupefaents; alguns tipus de trastorns mentals; determinat tipus de marginació social, per exemple, alguns joves que provenen de clans de famílies gitanes les quals es dediquen a determinades activitats delictives i, per un procés d'imitació, el jove fa allò mateix (cap de la Unitat Central de Menors).

En l'entrevista es pregunta sobre l'ètnia, ja que l'expert la relaciona com a factor individual. Em deixa clar que pertànyer a una ètnia no és un risc, però si pertànyer a un grup que es salta la llei. El professional explica que ha posat aquest exemple perquè últimament han estat actuant en barris on la majoria de població és gitana i, on els joves generen conflictes des d'edats molt primerenques.

Penso que els trets de la personalitat que poden predisposar la conducta del menor estan relacionats amb l'assumpció de riscos, la impulsivitat, els problemes amb els maneigs de l'enuig, com també la problemàtica toxicològica (psicòloga).

Altrament, un dels experts ha assenyalat que a vegades un mateix factor individual, com la intel·ligència, pot influir de manera positiva o negativa. També, ha recalcat la importància dels factors personals, ja que a vegades dificulten la intervenció de justícia. Vegem-ho en la cita:

Depèn de cada noi i de la seva actitud, un mateix factor pot influir en els dos sentits. Per exemple, un noi amb un bon nivell intel·lectual pot fer servir la seva intel·ligència per intentar sortir-se del món de la delinqüència, ans al contrari pot utilitzar-la per intentar cercar el "crimen perfectó" per tal de no haver d'assumir responsabilitats i

convertir-se en un reincident. Però si he de buscar una característica que dificulta la intervenció seria la manca d'empatia així com les dificultats per acceptar la responsabilitat dels propis actes (tècnic de Medi Obert).

4.6 El gènere: es pot considerar un factor de risc o de protecció?

Existeix una polèmica alhora de parlar dels instigadors dels delictes. Hi ha una creença molt generalitzada que els homes són més problemàtics i conflictius que les dones i, això, sumat a les dades oficials on es mostra que la xifra de delictes comesos per homes és molt major a la de dones, pot fer pensar que el gènere pot ser un factor de risc o de protecció. Si analitzem les respostes dels entrevistats, ens adonem que ha estat un tema que ha generat controvèrsia.

Alguns han assegurat que el gènere per si sol no és un factor de risc o de protecció, però si com cada individu entén el seu gènere. Com il·lustren els entrevistats:

Crec que el gènere no és un factor de risc, sinó la manera que un entén el seu gènere, és a dir, si jo pel fet de ser home entenc que no haig de ser violent i que soc tan capaç com una dona de fer servir la paraula, llavors on veus el risc? I, per contra, si jo pel fet de ser home entenc que haig de ser violent i que no soc capaç de fer servir la paraula, aleshores sí que existeix un risc, però no es tracta d'un risc de gènere, sinó d'un risc individual (tècnic de Medi Obert).

Penso que el fet de ser home no és un risc, però és una evidència que hi ha molts més homes delinquent que dones (advocat).

Ara bé, la majoria han afirmat que per qüestions socials i biològiques els homes es troben en una condició de major risc. Vegem-ho en paraules dels entrevistats:

No hauria de ser així, però els estudis diuen que els nois es troben en més situació de risc per qüestions de caràcter, biològiques, etc. (psicopedagoga).

Crec que el gènere no hauria de ser un risc, però penso que no podem oblidar que venim d'un sistema patriarcal i això acaba veient-se reflectit en molts aspectes. Sovint als homes se'ls associen una sèrie de valors i, a les dones uns altres. A l'home se li exigeix la seguretat econòmica i la protecció, mentre a la dona se li ha atribuït més la part de la cura de la llar i dels fills. Penso, que estem tan condicionats

per això, que en alguns casos ens deixem portar per aquests mites i, això fa que algunes actuacions puguin venir determinades pel gènere (educador social).

És evident que el gènere presenta un efecte sobre la comissió de conductes antisocials, tenint en compte que la població de noies en dades absolutes és major que la de nois. La causa d'aquest fenomen l'atribueixo bàsicament al fet que els nois són més influenciables que les noies. També és cert que les noies, per qüestions tradicionals, han estat sotmeses a una supervisió i un control més gran (cap de la Unitat Central de Menors).

Només cal mirar les estadístiques per observar que la població de persones que han comès algun delicte són un tant per cent molt més elevat en el gènere masculí (psicòloga).

4.7 La rellevància i límits dels factors de risc i de protecció

Els experts han volgut posar èmfasi en el fet que la presència d'un factor de risc no assegura que el jove delinqüeixi i, contràriament, l'absència d'un factor de risc o la presència d'un factor de protecció no garanteix que el jove no pugui iniciar una carrera delictiva. Ho veiem il·lustrat en les cites:

Torno a recordar que una cosa no implica l'altre, tenir una situació desfavorida no implica ser delinqüent, igualment, pots tenir una situació de protecció i ser delinqüent (psicopedagoga).

Crec que predisposar no és la paraula adequada, ja que significa que preparen per fer-ho. Sí que és cert que hi ha una sèrie de factors que poden afavorir, és a dir, ajudar a iniciar o no la conducta infractora. // Et pots trobar amb joves que es troben amb situacions de molt de risc i no et delinquiran (tècnic Medi Obert).

4.8 La prevenció: adequada o ineficaç?

La prevenció és quelcom essencial per evitar que els joves delinqüeixin. És lògic preguntar-se si s'està efectuant prou treball de prevenció i, si s'està enfocant bé la problemàtica. Els professionals han pres postures diferents i, en alguns casos, oposades.

D'una banda, trobem aquells que afirmen que s'està realitzant una molt bona tasca preventiva. Malgrat això, reconeixen que pot ser millorable.

Sempre un pot ser autocrític. Segur que podem fer coses millors, però crec que anem pel bon camí. Penso que actualment s'està fent molta feina de prevenció, d'una banda s'està informant la població amb xerrades i campanyes, d'altra banda a les escoles i barris s'està fent molta feina preventiva (cap de la Unitat Central de Menors).

De l'altra, trobem aquells que qüestionen l'eficàcia del sistema. Consideren que s'hauria d'invertir i fer molta més feina de prevenció. Apunten que seria necessari un millor sistema d'informació, també, més serveis d'oferta ocupacional.

Considero que caldria fer més treball preventiu, s'hauria de dotar a escoles i a famílies amb recursos per abordar aspectes com la conducta violenta dels joves i el consum de drogues. També seria important ajudar aquests dos òrgans a inculcar valors socials i a infondre el respecte cap al gènere (psicòloga).

Penso que el sistema està mal estructurat. Una bona solució a la problemàtica seria invertir en programes que donessin suport a aquells joves que no poguessin o no volguessin accedir al sistema educatiu un cop acabada l'ESO. Fa uns anys existien molts més espais pels joves, actualment hi ha pocs serveis i, a més, estan sobresaturats. La sobresaturació del sistema fa que no es pugui donar resposta a totes les necessitats socials. Considero que seria de vital importància realitzar un increment de treball comunitari, és a dir, s'hauria d'invertir més en els aspectes socials, de barri, de famílies, etc. (psicopedagoga).

Per últim, trobem aquells que prenen una postura intermèdia:

S'està fent molta feina de prevenció, cercant solucions i alternatives per als joves. Tot i això, penso que caldria potenciar molt més l'oferta ocupacional per als nois que acaben/abandonen el procés formatiu. Sovint molts nois es queden fora per manca de places. També, cal treballar més l'especialització dels professionals que sovint no tenen prou experiència ni tenen clar quina és la intervenció més adequada (tècnic Medi Obert).

4.9 L'edat de responsabilitat penal juvenil. Límits apropiats?

Com ja havíem comentat anteriorment, l'edat de responsabilitat penal juvenil a Europa és molt heterogènia. Espanya, seguint la línia de la majoria de països Europeus l'edat de responsabilitat penal juvenil és dels catorze als disset anys, ambdós inclosos, a partir dels divuit el jove serà jutjat com un adult. Tot i això, és important plantejar-se si els límits establerts perquè un jove pugui ser jutjat segons el sistema de justícia juvenil i, més endavant, segons la llei penal adulta són els més adequats. Entre els entrevistats hi ha hagut *quòrum*, consideren que abans dels catorze anys un menor és molt vulnerable i el fet d'entrar a justícia podria generar-li un impacte negatiu. També troben apropiat que a partir de divuit anys ja es pugui ser jutjat com un adult, perquè és una edat en què l'individu ha de començar a ser responsable dels seus actes. A continuació citarem les seves respostes:

Penso que és molt adequada perquè als catorze anys ja comences a ser responsable dels teus actes. Més endavant seria massa tard i abans no seria apropiat perquè un jove de dotze anys, per exemple, encara és molt vulnerable i té moltes possibilitats de treball (psicopedagoga).

Considero que s'han d'establir uns límits, abans dels catorze ets massa jove per ser processat per la justícia i als divuit és una edat en què s'ha de començar a ser més responsable, per tant, em sembla correcte que ja es pugui ser jutjat com a adult (tècnic de Medi Obert).

Cal tenir en compte que aquests límits han estat establerts per legisladors de manera objectiva.

Crec que és correcte. L'edat de responsabilitat penal juvenil bé determinada pels processos maduratius. Els legisladors no decideixen res perquè sí, sinó que a través d'informes mèdics molt acurats estableixen quina és l'edat apropiada (cap de la Unitat Central de Menors).

Un dels entrevistats ha plantejat la necessitat d'elaborar un marge de transició entre la llei penal del menor i la llei adulta. Com diu l'entrevistat:

Penso que potser hauria de ser més dura a la franja de setze a divuit anys, les decisions dels jutges haurien d'estar enfocades a un tractament més d'adults, ja que, actualment, es fa un pas molt gran de justícia juvenil a adulta. Per exemple, molts joves que són reincidentes, mentre són menors van fent i sembla que no passen, de cop i volta fan divuit anys i els cau una "castanya" a sobre. Crec que hauria d'haver-hi un marge de transició més marcat (advocat).

4.10 El sistema judicial de menors. Llei més punitiva o educativa?

La delinqüència juvenil genera una gran preocupació pública i dona lloc a grans debats socials. Un argument d'aquests debats és que per evitar mals majors són necessàries prendre mesures més dures amb els joves. No obstant això, els professionals especialistes en joves i en justícia juvenil han argumentat que és cert que és necessària una part punitiva però que la justícia ha d'estar enfocada, principalment, en la part educativa. Ho veiem il·lustrat en les següents cites:

No, entenc que quan un jove comet un delicte ha d'haver-hi unes conseqüències, però sempre han d'anar acompanyades d'un treball educatiu (psicopedagoga).

Crec que la por no aporta res a una persona, per tant, fer una llei més punitiva no solucionaria el problema. En canvi, com més educatiu sigui el sistema més recursos s'estaran proporcionant als joves. Per tot això, considero que un sistema basat en l'educació resulta el millor mètode per facilitar la reconducció i reinserció dels menors en la societat (tècnic de Medi Obert).

Penso que ha d'haver-hi una part punitiva. És cert que tenir un sistema basat en l'educació seria ideal, però no seria suficient. La part punitiva és interessant perquè també pot generar quelcom positiu, per exemple, el fet que hi hagi una normativa pot aturar a una persona (educador social).

També, és important adonar-se que tant la delinqüència com la reincidència no depenen de la duresa del sistema, sinó dels factors familiars i individuals. Així ens ho diu l'entrevistat:

Jo crec que la reincidència no està associada a la duresa del sistema, la reincidència depèn de diferents factors, d'àmbits familiars complexos, de trastorns específics, de relacions filio-parentals conflictives (cap de la Unitat Central de Menors).

De nou, un dels entrevistats torna a manifestar la necessitat de dotar el sistema de més recursos, sinó tots els debats que es puguin generar sobre un sistema més educatiu poden resultar tan sols una utopia. Vegem-ho en la cita:

Crec que fer el sistema més dur no implicaria una millora de la prevenció, en canvi, si fos més educatiu segurament que si, ara bé, hi hauria un problema de mitjans (advocat).

5. CONCLUSIONS

La recerca exposada m'ha permès construir un marc teòric sobre els factors de risc i de protecció que afavoreixen a la transgressió de conductes malfactores, investigar sobre la prevenció, la llei del menor i l'edat de responsabilitat penal juvenil. D'altra banda, el treball de camp m'ha ajudat a aportar idees sobre els temes anteriorment tractats, a partir de les entrevistes efectuades a sis professionals que realitzen la seva pràctica en l'àmbit de menors. Tot plegat, m'ha servit per raonar sobre el marc teòric presentat i extreure conclusions.

Els resultats indiquen que hi ha una sèrie de factors que actuen com a risc o protecció. En primer lloc, trobem la família, que actua com a protecció si l'estil educatiu permet una relació propera, amb normes, límits i una bona comunicació. Per contra, la família actua com a risc si no presenta un fort vincle afectiu, amb límits establerts i un estil de comunicació resolutiu. En segon lloc, hi ha el factor escola. L'escola actua com a factor protector, ja que mestres i professors vetllen per l'educació teòrica, però també per la salut i educació emocional del jove. En tercer lloc, trobem el factor entorn, que pot generar un cert influx sobre el jove, sobretot si va unit a altres factors de risc. Un entorn amb influències pro socials actua com a protecció, mentre un entorn amb influències negatives i antisocials actua com a risc. En darrer terme, hi ha els factors individuals, que prenen una gran rellevància en la conducta infractora. Existeixen, però, alguns factors individuals associats als delinqüents juvenils, com la poca maduresa personal o la falta d'uns valors clarament definits. El consum d'estupefaents també és un factor personal clau per a la transgressió de delictes. Per últim, cal mencionar, que el gènere, per si sol, no és un factor risc ni de protecció, ara bé, existeixen una sèrie de factors individuals socials i biològics associats al gènere que poden afavorir a la conducta infractora.

Amb el treball de camp, he pogut investigar sobre la prevenció a Espanya. En aquest camp he observat algunes insuficiències. Quan preguntava sobre quins programes preventius es realitzen, i si realment són funcionals, els entrevistats semblaven desconèixer les tasques preventives que s'estan efectuant, la seva funcionalitat i objectius. Aquest resulta un límit important en aquest camp. Si els professionals que treballen amb joves no tenen clar "Què fer?", "Per què?" i "Com fer-ho?", no es pot esperar que els programes preventius resultin eficaços. Cal dir, que aquest desconeixement no és responsabilitat dels entrevistats, sinó del govern i de les autonomies, que realitzen actuacions sense la seguretat que són realment efectives. Els experts, han recalcat que per millorar els serveis preventius, és

essencial dotar el sistema de més recursos assistencials i ocupacionals, recursos per a la investigació, també, formatius, pels professionals que treballen amb joves.

Paral·lelament, considero que en les futures investigacions sobre la prevenció seria molt enriquidor fer entrevistes a delinqüents i ex delinqüents. Així doncs, es podria comprendre millor les seves vivències, és a dir, per què van començar a cometre delictes, com van endinsar-se en el món delictiu, quines dificultats es trobaven quan volien reconduir la seva conducta, etc. Tot plegat serviria per enfocar millor els pròxims projectes de prevenció. També penso que és essencial que els programes de prevenció i de tractament de delinqüents s'enfoquin en els punts forts de l'individu. Treballar molt en el risc fa que la persona no es senti motivada, mentre treballar en la protecció té un efecte totalment invers. A més, basant-me en el que he descobert dels factors de risc i de protecció, veig clau que s'inverteixi en programes d'ensenyament de tècniques de parentalitat a famílies, programes de formació i assessorament a escoles i, en treball comunitari. La família, l'escola i el barri són tres dels pilars fonamentals en la vida d'un jove.

Pel que fa al tema legislatiu, la investigació m'ha permès conèixer l'opinió personal de diferents professionals. També he llegit diversos articles sobre la qüestió, a fi de contrastar la informació. Pel que fa als entrevistats, s'ha de dir que tot han coincidit que l'edat de responsabilitat penal juvenil és apropiada, directament associada als processos madurats. A més, creuen que la doble funcionalitat del sistema penal, punitiva i educativa, és correcte. Consideren que quan algú comet un delicte ha d'haver una resposta punitiva, que indirectament pot acabar ajudant a la persona, malgrat que ha d'anar acompanyada de molt de treball educatiu. Personalment, estic en desacord amb aquesta visió. D'una banda, penso que als catorze anys ja és molt tard per tractar a un jove amb conductes antisocials. Aquell menor que ja comet delictes dels deu als dotze anys hauria d'entrar a justícia juvenil. Els recursos de la xarxa de Protecció de la Infantesa no són suficients i, a més, cal considerar que els infractors d'inici precoç són els que pitjor pronòstic tenen. Òbviament, les mesures aplicables aquests joves haurien de ser de caràcter únicament educatiu. D'altra banda, considero que l'edat penal en què es pot començar a aplicar la llei penal adulta no hauria d'estar associada a la majoria d'edat civil. La majoria d'edat té una rellevància relativa sobre el model d'actuació de l'individu, juvenil o adulta. A més a més, la trajectòria delictiva de molts delinqüents acostuma a finalitzar entre els divuit i vint anys, el fet de ser jutjat per justícia criminal pot tenir un efecte negatiu i acabar promovent la carrera delictiva de l'individu. Altrament, considero que la doble funcionalitat del sistema penal juvenil resulta molt apropiada. Tanmateix, estic d'acord amb la idea que va manifestar un dels entrevistats. Haurien d'haver-hi marges de transició més marcats. A la franja dels

setze als divuit anys la llei hauria de ser més dura que dels catorze als setze anys, sinó es produeix un canvi molt gran de justícia juvenil a adulta. Per últim, vull mencionar que la lentitud de justícia és molt perillosa pels joves que han iniciat una carrera infractora. És molt important que aquests individus rebin una resposta immediata pel delictes comès. Una resposta tardana o nul·la pot ser determinant pel futur delictiu del menor.

Sembla evident doncs que els factors de risc i de protecció més rellevants en delinqüència juvenil són la família, l'escola, l'entorn, i els trets de personalitat i característiques de l'individu. Cal recalcar, que els darrers tenen especial influència. D'altra banda, el gènere no és un factor de risc ni un factor protector, malgrat la creença tan generalitzada que hi ha sobre la qüestió.

Un altre punt és la prevenció. Convé destacar que és un camp al qual se li presta força atenció, no obstant això, cal investigar molt més sobre la delinqüència i la inadaptació social juvenil, per aconseguir que els programes de prevenció estiguin enfocats de la millor manera possible i, que d'una vegada per totes, resultin eficaços.

Per últim, calen grans canvis en justícia juvenil. En primer lloc, l'edat de responsabilitat penal juvenil s'ha de situar entre els deu i vint anys. Òbviament, dels deu als quinze anys les mesures han de ser de caràcter, bàsicament, educatiu, i dels quinze als vint anys, cada cop la llei ha de ser més dura i, a poc a poc, apropar-se al sistema penal adult. D'aquesta manera es podran aconseguir margues de transició més marcats, i els joves no es trobaran amb un canvi tan radical de justícia juvenil a adulta.

En acabar, vull recalcar que és molt important mantenir la doble funcionalitat, educativa i punitiva, del sistema judicial de menors i, sobretot, s'ha de potenciar la vessant socioeducativa de la llei. També, la xarxa judicial ha de ser més àgil, de manera que es pugui donar una resposta immediata aquell jove que ha transgredit la llei.

BIBLIOGRAFIA

Bernabé, L. A. (2001). *Delictes i penes: el que en volem saber les educadores i els educadors socials*. Universitat de Girona. Departament de Pedagogia, Estudis d'Educació Social.

Bergman, L. R., & Andershed, A. K. (2009). Predictors and outcomes of persistent or age-limited registered criminal behavior: A 30-year longitudinal study of a Swedish urban population. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 35(2), 164-178.

Bernuz Beneitez, M. J., Fernández Molina, E., & Pérez Jiménez, F. (2006). El tratamiento institucional de los menores que cometen delitos antes de los 14 años.

Bernuz Beneitez, M. J., Fernández Molina, E., & Pérez Jiménez, F. (2006). El tratamiento institucional de los menores que cometen delitos antes de los 14 años.

Bonta, J., & Andrews, D. A. (2016). *The psychology of criminal conduct*. Taylor & Francis.

Chamberlain, P., & Reid, J. B. (1994). Differences in risk factors and adjustment for male and female delinquents in treatment foster care. *Journal of Child and Family Studies*, 3(1), 23-39.

De Vogel, V., & Nicholls, T. L. (2016). Gender matters: An introduction to the special issues on women and girls. *International Journal of Forensic Mental Health*, 15(1), 1-25.

Edwards, D. L., Schoenwald, S. K., Henggeler, S. W., & Strother, K. B. (2001). A multi-level perspective on the implementation of multisystemic therapy (MST): Attempting dissemination with fidelity. *Offender rehabilitation in practice: Implementing and evaluating effective programs*, 97-120.

Faci, R. V., Pérez, V. P., Villasante, D. D., & Valverde, O. R. (2000). *Ley orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores: comentarios y jurisprudencia*. Colex

Fernández, J. V. M. (1993). Principios para un modelo pedagógico-preventivo de la inadaptación y delincuencia juvenil. *Revista complutense de educación*, 4(2), 191..

Farrington, D. P., & Painter, K. A. (2004). *Gender differences in offending: Implications for risk-focused prevention*. London: Home Office.

Gutiérrez, R. B., Montañés, M., Alberola, C. R., & Montañés, J. (2009). Los factores de protección frente a la conducta antisocial:¿ Explican las diferencias en violencia entre chicas y chicos?. *Revista española de investigación criminológica*, 7, 1-15.

Howell, J. C. (2003). *Preventing and reducing juvenile delinquency: A comprehensive framework*. Sage.

Illescas, S. R. (2017). *Evaluación y tratamiento de delincuentes*. Ediciones Pirámide.

Illescas, S. R. (2008). Individuos, sociedades y oportunidades en la explicación y prevención del delito: Modelo del Triple Riesgo Delictivo (TRD). *Revista española de investigación criminológica*, 6, 1-53.

Illescas, S. R., & Pueyo, A. A. (2007). La psicología de la delincuencia. *Papeles del psicólogo*, 28(3), 147-156.

Killias, M., Redondo, S., Sarnecki, J., Loeber, R., Hoeve, M. N., Slot, W., & Laan, P. H. V. D. (2012). *European perspectives*. Farnam UK: Ashgate Publishing.

Larrauri, E. (2015). Introducción a la criminología y al sistema penal. *Introducción a la criminología y al sistema penal*, 1-247.

Loeber, R., Farrington, D., & Illescas, S. R. (2011). La transición desde la delincuencia juvenil a la delincuencia adulta. *Revista española de investigación criminológica*, 9, 1-41.

Moffitt, T. E. (2003). Life-course-persistent and adolescence-limited antisocial behavior: a 10-year research review and a research agenda.

Molina, E. F., Gutiérrez, R. B., Alberola, C. R., & Boró, Á. M. (2009). Evolución y tendencias

de la delincuencia juvenil en España. *Revista Española de Investigación Criminológica*, 7, 1-30.

Morash, M., Kashy, D. A., Smith, S. W., & Cobbina, J. E. (2015). The effects of probation or parole agent relationship style and women offenders' criminogenic needs on offenders' responses to supervision interactions. *Criminal Justice and Behavior*, 42(4), 412-434.

Redondo, S., Martínez Catena, A., & Andres Pueyo, A. (2012). Intervenciones con delincuentes juveniles en el marco de la justicia= Interventions with young offender: investigación y aplicaciones= research and applications.

Redondo, S., & Martinez Catena, A. (2013). Evaluación criminológica de la justicia juvenil en España. *Cuadernos de Política Criminal*, 2013, num. 110, p. 189-220.

Thornberry, T. P., Giordano, P. C., Uggem, C., Matsuda, M., Masten, A. S., Bulten, E., ... & Illescas, S. R. (2013). Serie especial: La transición desde la delincuencia juvenil a la delincuencia adulta III. *Revista Española de Investigación Criminológica*, 11, 1-49.

Vilariño, M., Amado, B. G., & Alves, C. (2013). Menores infractores: un estudio de campo de los factores de riesgo. *Anuario de psicología jurídica*, 23(1), 39-45.

ANNEXES

Annex 1. Glossari

Característiques neuroendocrines: Característiques associades a les hormones.

Característiques psicofisiològiques: Característiques associades a diferents processos físics i químics dels éssers vius i, a la seva conducta envers l'entorn.

Codi Penal: Recull jurídic de les penes aplicables a aquells individus que cometin un delictes.

Conductes antisocials: Comportament delictiu.

Conductes malfactores: Comportament de l'individu que comet actes criminals.

Estatut d'Autonomia de Catalunya: Norma bàsica on es recullen les competències de la comunitat autònoma de Catalunya.

Família monoparental: Família formada per un o més fills i per un sol progenitor (pare/mare).

Família neuròtica: Família que es caracteritza per la pèrdua d'harmonia en les estructures familiars.

Furt: Robatori d'amagat sense violència.

Infracció: Acte en el que es viola la llei.

Institut Nacional d'Estadística (INE): Organisme encarregat de recopilar les estadístiques demogràfiques, socials i econòmiques de l'estat espanyol.

Primogènit: Primer fill d'un família.

Punitiu: Que imposa un càstig per un delictes criminal.

Reinserció: Acció de reintegrar-se en un col·lectiu del que s'havia estat exclòs temporalment degut a un problema social.

Subcultura delictiva: Cultura desviada de la cultura dominant en la societat. Viola les expectatives socials i és sancionada penalment.

Simptomatologia patològica: Mostrar símptomes d'una malaltia.

Substàncies estupefaents: Substàncies que alteren el comportament dels individus, produint-li una dependència física i psíquica.

Tasca socioeducativa: Serveix per educar cultural i socialment.

Transgressió: Acció de violar una llei.

Tutela: Autoritat que la llei concedeix a un adult perquè tingui cura d'un menor d'edat o adult incapacitat.

Vincle paternofilial: Lligam emocional entre pares i fills.

Annex 2. Professionals entrevistats

Figura 10. Lloc de treball i funcions dels experts

	QUE ÉS FA AL LLOC DE TREBALL	FUNCIÓ DEL PROFESSIONAL
<p>UNITAT CENTRAL DE MENORS. Cap unitat Central de Menors (D.C.)</p>	<p>Unitat responsable del tractament policial de menors d'edat penal (entre 14 i 18 anys) en l'àmbit de justícia, i dels menors d'edat civil (entre 0 i 18 anys) en l'àmbit de protecció. D'una banda, s'assisteixen i es protegeixen als menors víctimes de fets delictius i, a menors estrangers no acompanyats. D'altra banda, es dona respostes repressores als menors d'edat autors de fets delictius.</p>	<p>Cap de la Unitat. S'encarrega de gestionar un equip de cinquanta persones, les quals efectuen les investigacions policials dels il·lícits penals, les detencions i, també, assisteixen a les víctimes</p>
<p>SERVEI MEDI OBERT. Tècnic de Medi Obert (S.M.)</p>	<p>Servei que té com a objectiu promoure la integració i inserció social dels joves que es troben en compliment de mesures correctives. El servei té una doble finalitat: prevenir el risc de reincidència i estimular actuacions preventives en la comunitat.</p>	<p>Professional que fa el seguiment del menor en el seu entorn natural, amb una doble funció: intervenció socioeducativa i control de l'execució de la mesura.</p>
<p>CENTRE EDUCATIU DE MONTILIVI. Psicòloga (M.L.)</p>	<p>S'hi executen les mesures d'internament en règim tancat, semiobert i obert. L'objectiu del centre és dotar als joves d'eines per tal que no reincideixin, alhora se'ls ofereix ajut per millorar la seva autonomia, i garantir la seva reintegració en la societat.</p>	<p>Psicòloga membre de l'equip tècnic del centre. Treballa amb l'adolescent amb l'objectiu d'incidir a una millora del seu comportament i evitar possibles conductes infractores en l'edat adulta.</p>

<p>BUFET IURES. Advocat (M.T.)</p>	<p>Bufet format per un equip de l'equip d'especialistes que aborden totes les àrees del dret.</p>	<p>Advocat especialista en menors. El seu treball consisteix en: assessorar jurídicament als pares o tutors; assistir al menor; acompanyar-lo durant la intervenció de l'equip tècnic; redactar l'escrit de defensa; intervenir en el judici.</p>
<p>INSTITUT PERE ALSIUS I TORRENT. Psicopedagoga (I.M.)</p>	<p>Des del centre és realitzen una sèrie d'intervencions, a fi d'evitar la conducta antisocial del jove, com per exemple atencions individualitzades, treball d'habilitats, xerrades, etc. El centre es coordina amb serveis socials alhora de treballar amb alguns adolescents vulnerables o de risc.</p>	<p>Entre les seves diverses funcions a l'institut, s'encarrega de tractar a aquells alumnes del centre els quals es troben en situacions de vulnerabilitat o presenten conductes de risc.</p>
<p>OFICINA JOVE DE CAL DRAC. Educador Social (J.M.)</p>	<p>Oficina referent pels joves d'entre setze i vint-i-cinc anys de Banyoles. Ofereixen diversos serveis, des d'orientació laboral/acadèmica a mobilitat internacional o temes de salut, sexualitat. Col·laboren amb el tècnic de medi obert, proporcionant l'espai de Cal Drac per fer les trobades entre el tècnic i el menor, vinculant al jove amb activitats de la comarca, etc.</p>	<p>Realitza les polítiques de joventut al Pla de l'Estany.</p>

Annex 3. Guió entrevista

1. En que consisteix la teva feina? Quins serveis oferiu?
2. Penses que existeixen factors de risc i de protecció que predisposen la conducta del menor? Quins són els principals?
3. Consideres que ser jove és un factor de risc?
4. Consideres que la família és un factor de risc o de protecció? Per què?
5. Consideres que l'escola és un factor de risc o de protecció? Per què?
6. Consideres que l'entorn és un factor de risc o de protecció? Per què?
7. Quins factors individuals creus que poden estar actuant com a factors de risc o de protecció?
8. Penses que el gènere és un factor de risc, que incrementa o disminueix la probabilitat de cometre delictes?
9. En les dades de l'INE, publicades anualment, podem observar que el nombre de delictes comesos per joves de disset anys és quasi el doble que en catorze. A què es deu aquest fenomen? Com es podria evitar aquest increment?
10. Quins factors fan que alguns joves canviïn la seva actitud i no cometin més delictes i d'altres no?
11. Consideres realment eficaç la prevenció en la delinqüència juvenil que existeix actualment?
12. Consideres que l'edat de responsabilitat penal juvenil a Espanya és adequada o hauria de ser més alta/baixa? Per què?
13. Penses que la llei, tal com està estructurada, és funcional pels joves?
14. Tractes amb molts menors que han reincidit? Creus que si el sistema penal fos més dur i punitiu s'evitaria millor la reincidència? I si fos de caràcter més educatiu?

Annex 4. Guió enquesta

1. Saps que és un acte “fora de la legalitat”/delicte? (robatoris, vandalisme...)
  - a) Sí
  - b) No
2. Creus que algun cop has comès algun acte “fora de la legalitat”?
  - a) Sí
  - b) No

Respon a la pregunta 3 i 4 només si has dit “Sí” a la pregunta 2, en cas contrari passa directament a la pregunta 6.

3. Per què? (Opció múltiple)
  - a) Per rebre reconeixement del meu grup
  - b) Per diversió
  - c) Per avorriment
  - d) Per necessitat
  - e) Per problemes familiars i escolars
  - f) Falta d'autoestima
  - g) Altres
4. Creus que el consell d'un adult (familiar o professional) hauria evitat que ho acabessis fent?
  - a) Sí
  - b) No

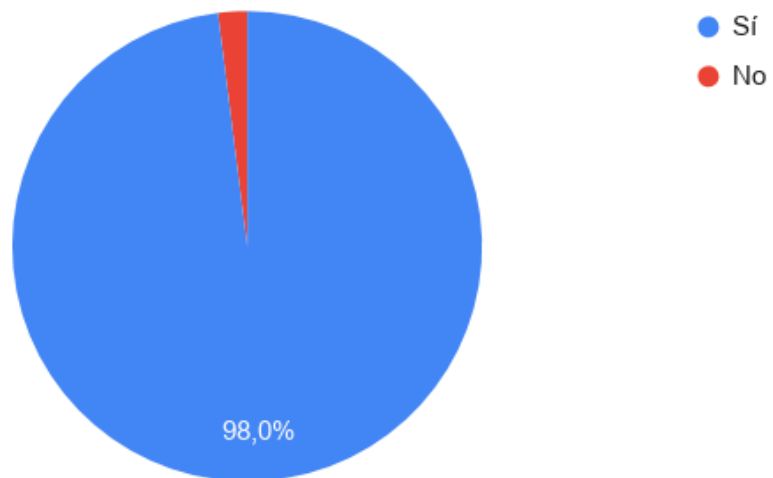
Només si has dit “No” a la pregunta 2 respon a la pregunta 5, en cas contrari, passa directament a la pregunta 6.

5. Per què (Opció múltiple)
  - a) Perquè a casa m'han ensenyat que no s'ha de fer.
  - b) Perquè no ho he necessitat.
  - c) Perquè no vull tenir problemes amb la justícia i haver d'ingressar a un centre de menors o altres.
  - d) Altres
6. Coneixes o tens algun amic que hagi delinquit?
  - a) Sí
  - b) No
7. Com creus que es podria evitar que els joves delinqueixin (robatoris, lesions...)?
(Opció múltiple)

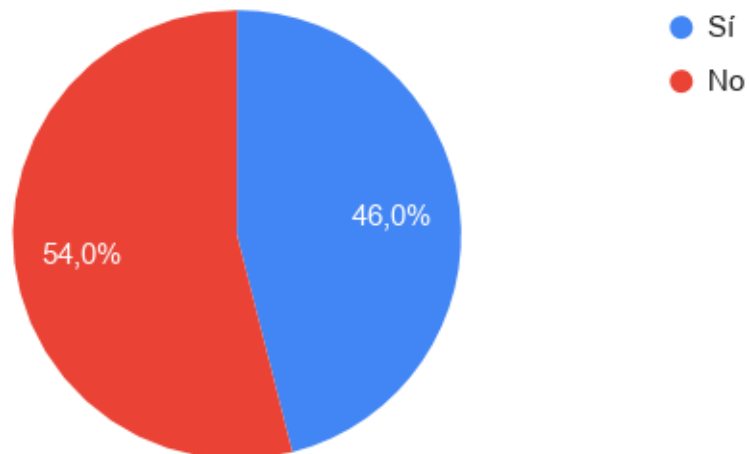
- a) Fent més xerrades que ens proporcionessin ajuda per saber com actuar en determinades situacions.
  - b) Fent més xerrades en les quals s'expliquessin les conseqüències judicials.
  - c) Crec que s'hauria d'educar també als pares, a fi que tinguessin més eines per ajudar als seus fills.
  - d) No crec que es pugui evitar, és quelcom que sempre passarà.
  - e) Altres
8. Penses que les xerrades de violència, drogues i delictes, tal com estan estructurades, són útils?
- a) Sí
  - b) No
9. Creus que des de petits es fa prou per evitar que els joves delinqueixin?
- a) Sí, crec que s'ensenyen els valors bàsics i ja n'hi ha prou. Un nen no seria capaç de comprendre més.
  - b) No, crec que s'ensenyen els valors bàsics però es fa poc pels nens que ja comencen a mostrar comportaments de risc (violència, abandonament escolar...).
  - c) No, quan som petits se'ns educa dins d'una bombolla, quan arribem a l'adolescència ens adonem de la realitat i no sabem com afrontar-la.
  - d) Altres
10. Creus que en créixer i madurar els joves que han comès o acostumen a cometre delictes canviaran la seva actitud?
- a) Sí
  - b) No
11. Quina edat tens?
- a) 13
  - b) 14
  - c) 15
  - d) 16
  - e) 17
  - f) 18

Annex 5. Resultats enquesta

Figura 11. Saps que és un acte "fora de la legalitat"/delicte? (robatori, vandalisme...)

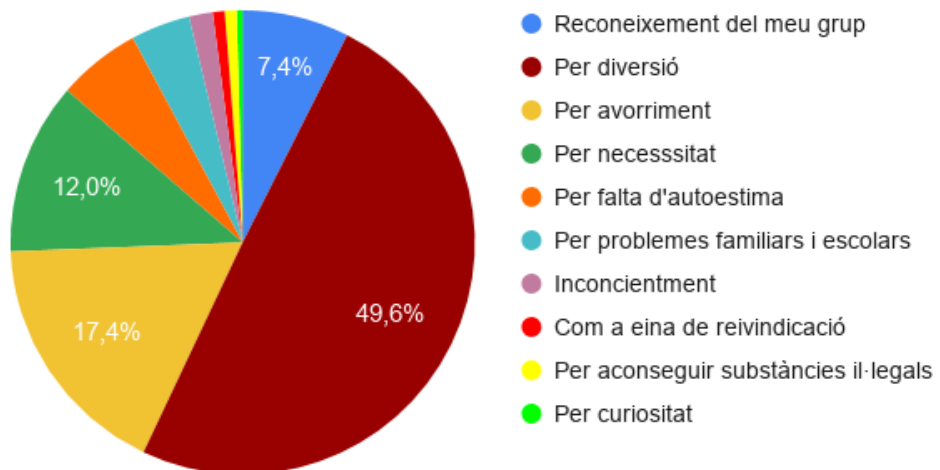

Figura 12. Creus que algun cop has comès algun acte "fora de la legalitat"?

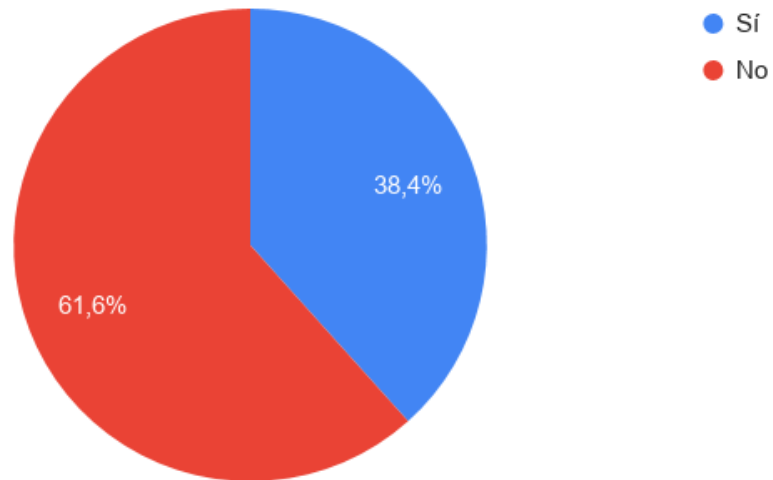

Figura 13. Per què?

(Motius que van impulsar al jove a cometre la infracció/delicte)

Figura 14. Creus que el consell d'un adult (familiar o professional) hauria evitat que ho acabessis fent?

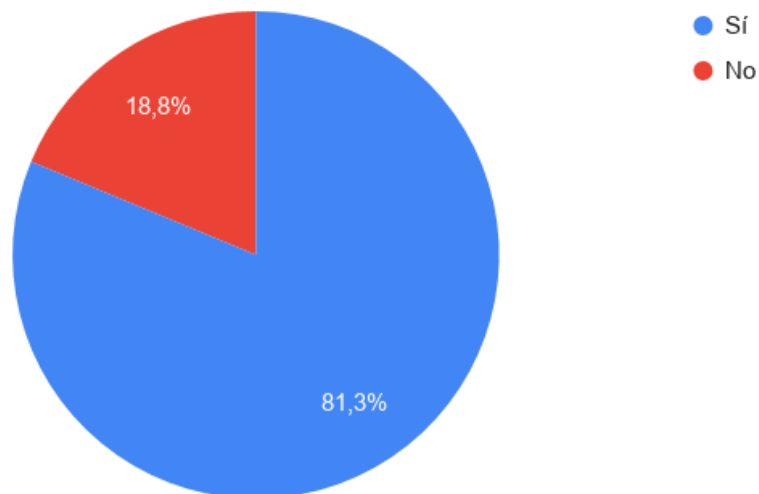

Figura 15. Per què?

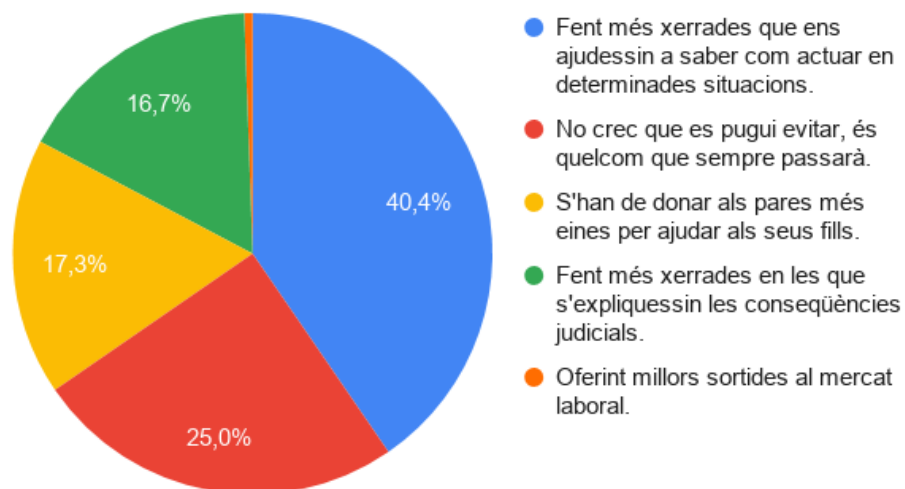
(Motius pels quals el jove no ha sentit mai la necessitat de cometre un delicte)

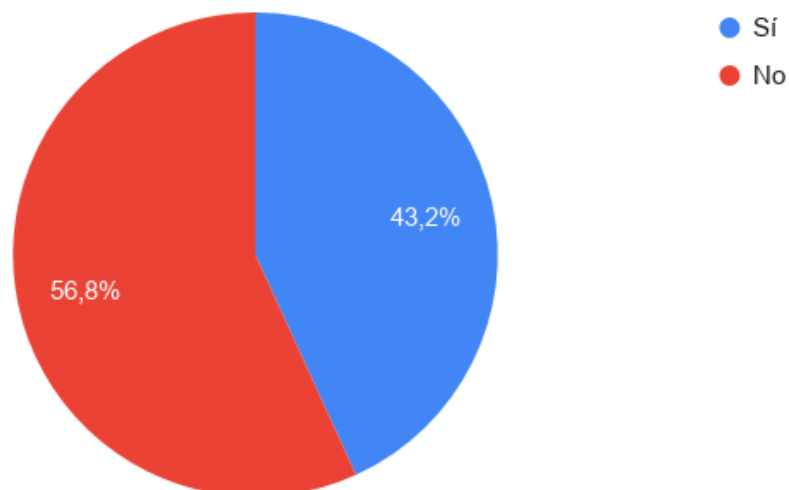
Figura 16. Coneixes o tens algun amic que hagi delinquit?

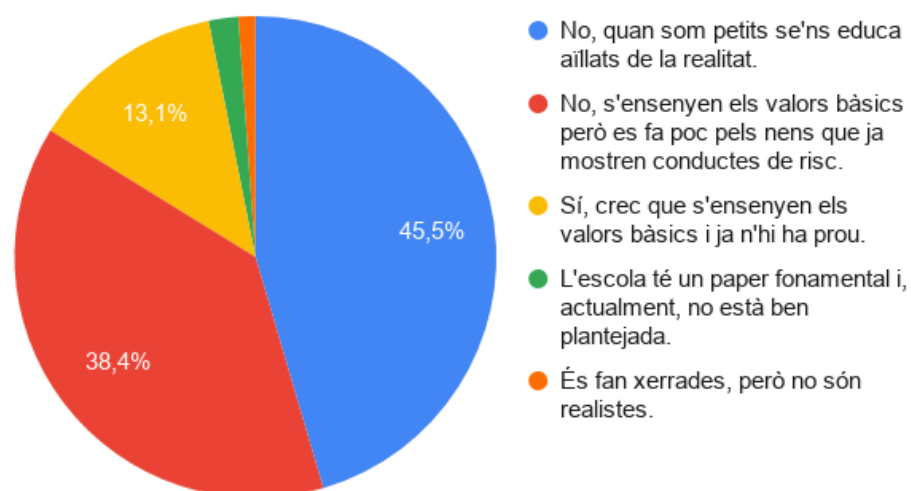
Figura 17. Com creus que es podria evitar que els joves delinqueixin?

Figura 18. Penses que les xerrades de violència, drogues i delictes, tal com estan estructurades, són útils?

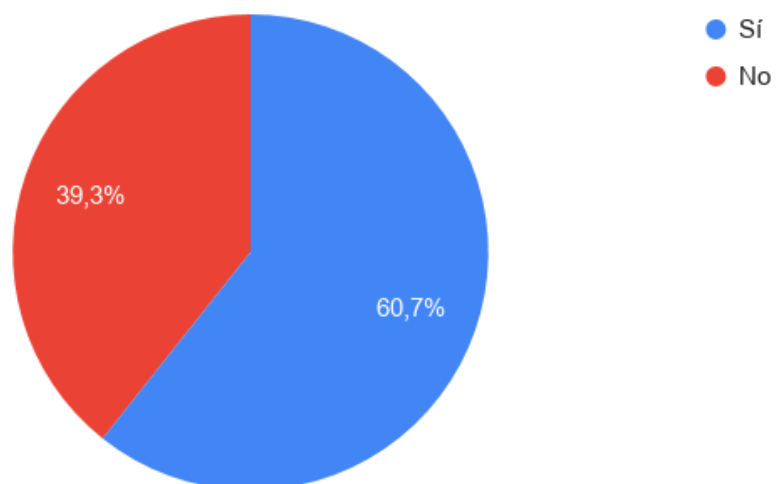

Figura 19. Creus que des de petits es fa prou per evitar que els joves delinqueixin?

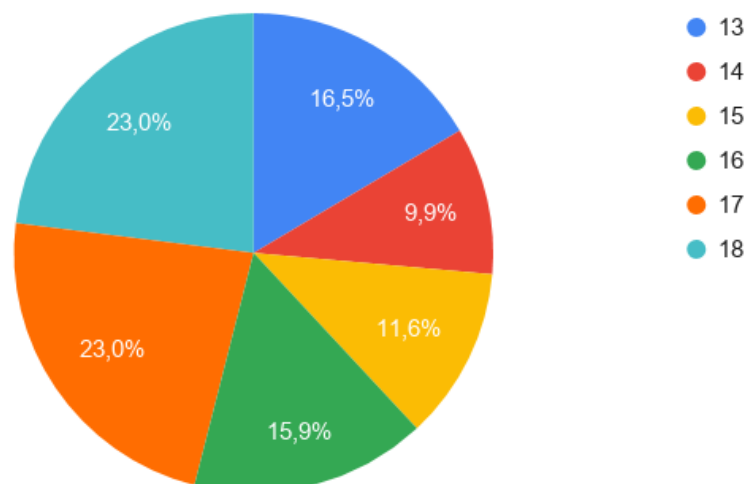

Figura 20. Creus que en créixer i madurar els joves que han comès o acostumen a cometre delictes canviaran la seva actitud?

Figura 21. Quina edat tens?⁵

⁵ FONT: Elaboració pròpia de tots els gràfics.